

GA-132

РУДОЛФ ШАЙНЕР

ЕВОЛЮЦИЯТА

О Т

ГЛЕДНА ТОЧКА

НА ИСТИНАТА

**Цикъл от 5 лекции изнесени в Берлин
от 31. 10. до 5. 12. 1911 г.**

превод от немски: д-р ДИМИТЪР ДИМЧЕВ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1. ПЪРВА ЛЕКЦИЯ, Берлин, 31 Октомври 1911.....3
Вътрешните аспекти на Стария Сатурн първото планетарно въплъщение на Земята. Духовете на Волята: Бушуващ океан от смелост - „Времето" като последица от жертвата на свръхсетивните Същества Ужасът пред свръхсетивния свят Защо Хегеловата философия е непосилна за човека.
2. ВТОРА ЛЕКЦИЯ, Берлин, 7 Ноември 1911.....14
Вътрешните аспекти на Старото Слънце второто планетарно въплъщение на Земята. Зад топлината е скрита жертвата на определени Същества Двата полюса на душевния живот: безкористното себе заличаване пред висшите светове и апотеозът на своеволието Окултна характеристика на „въздуха" Архангелите като създатели на светлината Възникване на „пространството" -Христос като космически екстракт на милостта и състраданието.
3. ТРЕТА ЛЕКЦИЯ, Берлин, 21 Ноември 1911.....28
Вътрешните аспекти на Старото Слънце и преходът към Старата Луна третото планетарно въплъщение на Земята. Резигнацията като противоположност на волята. - В духовния свят ставаме силни не когато проявяваме воля, а когато проявяваме резигнация. За одухотворяването на „въздуха" и „водата". Резигнацията на Боговете като първопричина за изоставането на луциферическите Същества. За връзките между човешката свобода и злото.
4. ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ, Берлин, 21 Ноември 1911.....43
Вътрешните аспекти на Старата Луна третото планетарно въплъщение на Земята. Копнежът като разновидност на непроявената воля „Балсамът на образите" Старата Луна: Планета на копнежа; Земята: Планета на спасението. Кой хора влизат в Антропософското Движение. Далечната предистория на човешките душевни преживявания Хайнрих фон Клайст и предишните планетарни въплъщения на Земята.
5. ПЕТА ЛЕКЦИЯ, Берлин, 5 Декември 1911.....56
Вътрешните аспекти на Земята четвъртото планетарно въплъщение на нашата планета. Удивлението като източник на човешкото познание Жертвената субстанция на свръхестествените Същества. Огънят като видим израз на свръхсетивното жертвоприношение. Смъртта в минералното, растителното, животинското и човешкото царство Мистерията на Голгота като условие за постигане на Азово съзнание.
6. БЕЛЕЖКИ.....72

Указания относно публикуването на езотеричните лекции от Рудолф Щайнер

За характера на тези частни издания Рудолф Щайнер (1861-1925) казва следното в своята автобиография „Моят жизнен път“ (Събр. Съч. №28, гл.35):

„Съдържанието на тези издания бе предвидено да се изнесе под формата на устни, непредназначени за издаване съобщения...

Никъде и в ни най-малка степен не е споменато нещо, което да не представлява чист резултат от изграждащата се Антропософия... Читателят може напълно да ги приеме за това, което Антропософията има да каже. Ето защо... първоначално тръгнахме от условието, те да бъдат разпространявани само сред членовете на Антропософското Общество. Нека обаче се има предвид, че в тези непрегледани от мен ръкописи, има и непълни неща.

Право за оценка на подобно частно издание обаче се признава само на онзи, който знае какво е условието за такава оценка. А за повечето от тези издания условието се състои поне в антропософското познание за човека и космоса, доколкото същността им е изложена от Антропософията и в познанието на това, което под формата на „антропософска история“ се съдържа в съобщенията от духовния свят."

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Берлин, 31 Октомври 1911

Ако искаме да продължим лекциите, които изнасяхме през изтеклите години в нашите Антропософски Дружества*1 налага се да включим и малко по-различни понятия, отколкото тези, с които си служихме досега. Ние добре знаем, че не бихме могли да напредваме в познанието, ако се опирахме единствено на Евангелията и други религиозни източници, без да се съобразяваме с онази грандиозна еволюция на цялата мирова система, протекла в последователните планетарни превъплъщения на нашата Земя, обозначавана от нас като Сатурново, Слънчево и Лунно съществувания*2. Ако човек си припомни колко често сме прибегвали до тези основни понятия, ще се убеди, че те са абсолютно необходими за всяко окултно разглеждане на общочовешката еволюция. Ако Вие например, се замислите за описанията на Стария Сатурн, Старото Слънце, Старата Луна, включително и на сегашната Земя, дадени от мен в „Тайната наука"*3 се съгласите, че в случая става дума само за приблизителна схема макар, че ако тя би била разширена с повече подробности, това не би променило с нищо нейния основен списък -, само за първо начални данни, които могат да бъдат изнесени от една или друга гледна точка. Защото както нашата планета Земя предлага

безкрайно богатство от явления и факти, напълно естествено е същото да се отнася и за безкрайното богатство от явления и факти, които са присъщи за Стария Сатурн, Старото Слънце и Старата Луна, така че подобни описания винаги се свеждат до някаква схема. Обаче за нас една цялостна характеристика на еволюцията е необходима и от друга гледна точка.

Ако бъдем запитани: Добре, но откъде идват всички ваши описания? ние веднага отговаряме, че те идват от т.н. „записи“ в Хрониката Акаша*4. Ние знаем: Това, което вече веднъж се е случвало в хода на мировото развитие, може отново да бъде „разчетено“, сякаш е един вид „вписано“ в една фина духовна субстанция, а именно в Хрониката Акаша, в субстанцията на Акаша. Всички събития и процеси, които някога са се разиграли в хода на еволюцията, са оставяли своите „следи“ в Хрониката Акаша. Естествено, ние можем да предположим: както за обикновения поглед, който обгръща нашия физически свят, разположените наблизо неща са малко или много добре очертани и ясни, докато разположените надалеч стават все по-неясни и смътни, така и събитията, които по отношение на времето не са толкова отдалечени от нас и са се разиграли, примерно, на нашата Земя или на Старата Луна, могат да бъдат „разчетени“ сравнително добре; но колкото по-отдалечени във времето са, толкова по-неясни очертания добиват те за погледа на ясновидеца, особено ако става дума за Старото Слънце или за Стария Сатурн.

Но защо изобщо ние придаваме такава стойност на събития, които са толкова отдалечени от нас? Някой би могъл да запита: Защо антропософите се занимават с тези безкрайно отдалечени от нас явления и факти? Днес всички ние имаме достатъчно грижи, за да обръщаме внимание на подобни неща.

Такъв въпрос е твърде погрешен. Защото това, което някога се е случило, то продължава да съществува в света дори и днес. Това, което се е случило на Стария Сатурн не е останало там, а продължава и днес, само че по един скрит, невидим начин, благодарение на целия външен физически свят, в сред който е поставен човекът. И наистина, всичко, което се е разиграло някога на Стария Сатурн, днес е станало твърде скрито, твърде невидимо. Обаче за човека процесите на Стария Сатурн продължават и днес. Нека да се размислим върху следното: Ние знаем, че най-дълбоката и съкровена съставна част на човешкото същество е неговият Аз*5. Разбира се, за днешните хора този Аз, тази най-дълбока и съкровена част на човешкото същество е, бих казал, прекалено свръхсетивна и фактически не може да бъде възприета по никакъв начин. Че това е така, лесно можем да се убедим от факта, че днес има много теории за душата, включително и т.н. „официални психологии“, които изобщо нямат каквото и да е предчувствие за природата на Аза.

Аз често съм обръщал внимание, че от началото на 19 век в немската психология неусетно се стигна до хубавия израз „душевно учение без душа“. Меродавно за това „душевно учение без душа“ макар че изразът идва от другаде беше световно известната школа на Вунд*6, която е застъпена не само в Германия, а навсякъде, където се говори за психология. До какво се свежда „душевното учение без душа?“ То представлява едно обширно описание на душевните способности, без да се търси центърът, който ги обединява.

А това е най-голямото безсмислие, което можа да се промъкне в днешните „теории за душата“; по-голямо безсмислие едва ли можем да си представим; и въпреки всичко днешната психология се намира изцяло под неговото влияние. Да, това „душевно учение без душа“ днес е признато в целия свят. И бъдещите историци ще срещнат големи трудности, когато трябва да обяснят на своите съвременници и то достатъчно убедително, как така през 19 и началото на 20 век подобни възгледи са били приемани за нещо прогресивно в областта на психологията. Казвам това, само за да загатна до каква степен официалната психология се разминава с Аза, със средищната точка на човешкото същество.

Ако бихме могли да обхванем Аза в неговата истинска същност и да го разгледаме, както правим това с външното физическо тяло на човека, ако се замислим, че Азът зависи от своето духовно обкръжение, също както физическото тяло зависи от физическото обкръжение на целия природен свят, от облаците, планините и т.н., ако приемем, че Азът е зависим от своето духовно обкръжение в същата степен, в която физическото тяло е зависимо от хранителните средства, тогава бихме стигнали до една милова характеристика, до милова панорама от образи, според която нашето сегашно обкръжение е сякаш втъкано, импрегнирано, макар и по един невидим начин, в миловата характеристика на Стария Сатурн. Или с други думи: Който иска да изучи Аза в неговото първично обкръжение, в неговата първична среда, той трябва да извика пред своя духовен поглед не друго, а света на Стария Сатурн. За днешния човек този свят не съществува, или по-скоро вече се е превърнал в нещо твърде далечно, нещо скрито, в нещо свръхсетивно. В сегашната си еволюционна степен човекът просто не е в състояние да понесе този свят. Между света на Стария Сатурн и човека застава Пазачът на прага*7 и засега този свят остава дълбоко скрит за човека; а за да издържим пред изгледа на този свят, се изисква една висока степен на духовно развитие.

Практически става дума за един изглед, с който така или иначе трябва да свикнем. Преди всичко, Вие трябва да стигнете до убеждението, колко необходимо е за нас да възприемаме една такава милова панорама от образи като нещо напълно действително. За тази цел се налага Вие да се

абстрахирате от всякакви сетивни възприятия, и ако мога така да се изразя да разширите Вашия вътрешен свят, доколкото той е съставен от нормалните душевни качества; да се абстрахирате както от външния физически свят, така и от обективните човешки представи. Следователно, Вие трябва да изключите всички сетивни възприятия за външния свят, както и всички представи, всички душевни изживявания, идващи от вътрешния свят. Укрепвайки в една такава душевна нагласа, Вие стигате до следния извод: Дори и всичко това да бъде премахнато, човекът все пак ще съществува! И сега не ни остава нищо друго, освен да добавим: Човекът е длъжен да усети истински страх, истински ужас пред безкрайната пустота, всред която се оказваме всички ние. Сякаш всички ние сме поставени всред едно обкръжение, което е докрай наситено с онзи страх и ужас, които непрекъснато напират към нас от всички страни, но в същото време ние трябва да сме готови да преодолеем този ужас чрез упорити вътрешни усилия. Без тези две разтърсващи душата изживявания: от една страна страхът и ужасът пред безкрайната пустота на битието, и от друга страна смелото преодоляване на този ужас, ние изобщо не бихме могли да имаме дори най-бегла представа за това, че Старият Сатурн продължава да е в основата на нашето съществуване.

Обикновено хората не култивират у себе си тези две усещания. Ето защо липсват и всякакви техни литературни описания. Тези усещания обаче са добре познати на онези хора, които разполагат с ясновидски сили*8 и могат да проучват нещата в хода на времето.

Официалната литература независимо дали съответните произведения са отпечатани или не предлага крайно оскъдни данни за това, че хората могат да изпитват нещо като ужас пред безкрайната пустота на битието, или нещо като стремеж за преодоляване на този ужас.

Преди известно време аз се опитах да открия в по-новата литература такива произведения, които поне загатват нещо за този ужас пред неизмеримата пустота на битието. Обикновено философите са твърде умни и избягват да говорят за подобни сложни изживявания. При тях никак не е лесно да се открият подробности за нещата, които обсъждаме в момента. Така, че аз не искам да Ви въвеждам в една област, където не съм открил нищо. И все пак, аз успях да намеря един слаб отзвук от въпросните усещания. Имам предвид хегелианеца Карл Розенкрайцер*9 и по-точно неговия Дневник: понякога там той описва някои извънредно интимни чувства, които са се породили в душата му при изучаването на Хегеловата философия. Да, в Дневника на Карл Розенкранц аз се натъкнах на забележителни пасажии, и там те са записани, бих казал, с голяма доза невинност. Карл Розенкранц е наясно, че Хегеловата философия се гради върху „чистото битие“. философските спорове през 19 век относно това „чисто битие“ изобилстват от празни приказки, но

трябва да признаем, че основният проблем тук не беше разбран. Нещо повече: Философските среди от втората половина на 19 век естествено това може да се признае само в тесен кръг разбраха „чистото битие“ на Хегел толкова колкото „телето разбира неделата“, въпреки че е пасло трева цяла седмица. Естествено, „чистото битие“ на Хегел все пак не се покрива с това, което описах като „ужас Пред пустотата“, обаче имаме основание да кажем, че в Хегелов смисъл, цялото „пространство“ е наситено с нещо, което е непосилно за човека: Една безкрайност, която той сам трябва да изпълни с „битие“. И Карл Розенкрайц направо изтръпва пред смразяващия полъх, идващ от мировото пространство, което не може да съдържа в себе си нищо друго, освен пустота.

За да вникнем в основите на света съвсем не е достатъчно да си служим с няколко понятия и идеи; за тази цел се налага нещо много по-различно: Да изградим у себе си представата за онова усещане, което винаги е у нас, когато се изправим пред безкрайната пустота на Стария Сатурн. Дори и да има само далечно предчувствие за това страшно усещане, душата изтръпва от ужас. Ако ясновидецът иска да се издигне до непосредствено виждане в процесите, разиграващи се на Стария Сатурн, той трябва да се подготви много старателно и да се научи да преодолява едно чувство, което е малко или много познато на всеки човек, който някога е заставал пред дълбока пропаст и е загубвал здравата почва под краката си; чувството, че сякаш рухваш и политаш надолу, теглен от такива сили, върху които ти нямаш никаква власт. Обаче в нашия случай това е само първоначалното усещане. Защото после човекът губи не само почвата под краката си, но и всичко онова, което очите виждат, ушите чуват и ръцете докосват, изобщо всичко онова, което съществува във физическото пространство; и сега настъпва едно от двете състояния: Или човекът губи своя разсъдък и потъва в един вид помрачение на съзнанието, което го лишава от каквото и да е познание, или у него се пробужда споменатото вече усещане за ужас пред пустотата. Да, човекът трябва да бъде подготвен, защото в противен случай той изпада в пълна безпомощност.

За днешния човек съществуват две възможности. Една сигурна възможност се свежда до правилното разбиране на Евангелията, до правилното вникване в Мистерията на Голгота*10. Ако човекът действително вникне в тяхната дълбочина естествено не по примера на съвременните теолози, а следвайки своите вътрешни опитности -, тогава той просто внася в пустотата нещо важно, нещо подобно на смелост и тази смелост идва от съединяването му с онова Същество, което беше разпънато на Кръста върху Голгота. Този е единият път.

Другия път имаме тогава, когато проникваме в духовните светове без помощта на Евангелията, когато проникваме в духовните светове единствено чрез антропософията. Вие знаете, че аз често повтарям:

Когато разглеждаме Мистерията на Голгота, ние не изхождаме от Евангелията, а я разглеждаме така, сякаш не съществуват никакви Евангелия. Естествено, преди Мистерията на Голгота това не би могло да се случи; обаче днес положението е друго: чрез Мистерията на Голгота в света настъпиха такива промени, които ни позволяват да имаме непосредствени възприятия в духовния свят. Тук ние опираме не до друго, а до навлизането на Светия Дух в нашия свят, до навлизането на мировите мисли в нашия свят.

И така, заставайки пред ужасяващата пустота, ние все пак бихме могли да не се заблудим и, бих казал, да не се сгромолясаме в бездната, ако внесем там определено съдържание, определена сила. Когато се приближаваме до тази ужасяваща пустота след известна подготовка, каквато например предлага моята книга „Как се постигат познания за висшите светове?“, или чрез други самостоятелни упражнения, и навлезем в един свят, който е опразнен от всичко, което бихме могли да си представим, когато заживеем в този свят, тогава ние, бих казал, просто „влизаме“ в Стария Сатурн и най-напред срещаме там определени свръхсетивни Същества, само че те по нищо не приличат на процесите и съществата, които ние виждаме в животинското, растителното и минералното царство; те обитават един съвсем друг свят, лишен от облаци, лишен от светлина, лишен от звуци, и според нашата терминология, това са Духовете на Волята или Престолите*11. Тези Духове на Волята застават пред нас като една почти осезаема реалност и за тях бихме могли да кажем: Те са като един бушуващ океан от смелост!

Това, което човек първоначално може само да си представи, за ясновидеца се превръща в реалност. Представете си, че сте потопени в този океан, че сте потопени в него като едно духовно същество, което се чувства съединено с Христовото Същество, носено от Христовото Същество, обаче не върху водни маси, а в сред безкраен океан колко трудно се намират подходящи думи за тези неща от клокочеща енергия, от клокочеща смелост! Това не е някакъв недиференциран, равнодушен океан, а концентриран израз на всевъзможните качества и особености на всичко онова, което ние обозначаваме като чувство за смелост. Ние се научаваме да разпознаваме Същества, които са изтъкани от смелост, но макар и да са изтъкани само от смелост, те са твърде различни. Естествено, звучи доста странно, когато някой заявява, че среща Същества, които са също толкова реални, колкото и човекът от плът и кръв, макар и те да са съставени не от плът и кръв, а от смелост. Обаче нещата стоят точно така. Да, ние срещаме тези Духове на Волята и първоначално свързваме именно тях и само тях с естеството на Сатурновото съществуване. На първо време нека да ограничим Стария Сатурн единствено с Духовете на Волята. За Стария Сатурн ние не можем

да твърдим, че представлява един свят, съставен от сферични, шестоъгълни или четириъгълни форми. Тук тези пространствени съотношения не са валидни, понеже на Стария Сатурн няма каквато и да е възможност да бъде открит някакъв край, някакъв завършек. Ако искаме още веднъж да си послужим с образа на океана, трябва да подчертаем: Този океан не разполага с никаква повърхност, но в същото време Духовете на Смелостта, или Духовете на Волята са навсякъде.

В следващите си лекции аз ще посоча, че до тези подробности не се стига веднага; сега бих искал само да се придържам именно към тази последователност: Старият Сатурн, Старото Слънце, Старата Луна, понеже тя е за предпочитане пред обратната последователност, започваща от Земята и завършваща със Стария Сатурн, както и всъщност се представят тези факти пред погледа на ясновидеца. Сега аз описвам нещата в обратен ред, но това не променя нищо.

Своеобразното тук се свежда до следното: когато човек се издига до подобен род наблюдения, е извънредно трудно да бъдат намерени нужните понятия, особено ако липсва една продължителна и добросъвестна подготовка. Защото тук спира да съществува нещо, което е здраво свързано с обикновените човешки представи и понятия: тук спира да съществува самото пространство. Сега вече няма никакъв смисъл да казваме, че нещо се носи нагоре или надолу, напред или назад, вляво или вдясно; пространствените съотношения вече не са валидни; пространството не съществува! Обсъждайки естеството на Стария Сатурн, ние трябва да забравим пространството! Обаче има и друга подробност: когато стигаме до началните епохи на Стария Сатурн, престава да съществува не само пространството, но и времето! Вече не съществува, „по-рано“ или „по-късно“. Естествено, за днешния човек е много трудно да си представи това, понеже неговото мислене протича във времето: Една мисъл възниква преди или след друга мисъл. обстоятелството, че времето престава да съществува, може да бъде разбрано не с мисъл, а с помощта на едно усещане и това усещане не е никак приятно.

Представете си за миг, че Вашите представи изведнъж се втвърдяват и стават неподвижни, че всяка Ваша мисъл и всяко Ваше намерение стават неподвижни като стена: в този случай Вие не бихте могли да твърдите, че Вашите изживявания настъпват едно след друго, че настъпват „по-рано“ или „по-късно“. Времето престава да има каквото и да е значение. Ето защо е напълно безсмислено да се пита: Добре, Вие говорите за Старото Слънце, за Стария Сатурн и т.н., но какво е съществувало преди Стария Сатурн? А работата е там, че сега думата „преди“ вече няма никакъв смисъл, защото времето е престанало да съществува. Образ но казано, нещата на Стария Сатурн изглеждат така, сякаш светът е окован от

всички страни и мислите не помръдват. Същото се отнася и за ясновидството! Мислите са замрели, а образно казано, мозъкът е замръзнал. И доколкото възприемате тази пълна застиналоост на мислите и представите, Вие стигате до осъзнаването на факта, че сега във времето не протича абсолютно нищо, че времето е престанало да съществува.

А след като вече сме стигнали до тук, настъпва една цялостна промяна в мировите съотношения. Сега се оказва, че въпреки цялата застиналоост, въпреки безвремието, в този безкраен океан от смелост, ведно с неговите Същества, които нарекохме Духове на Волята, нахлуват Същества от други Йерархии. Човек забелязва Съществата от другите Йерархии едва в момента, когато е усетил спирането на времето. Той няма никакво точно определено изживяване, а само констатира, че изживяването е налице, че то е тук, всред безкрайния океан от смелост. Първоначално настъпва едно леко просветление, едно проблясване, сякаш нещо тлее и припламва в далечината. Тази е първата диференциация. И все пак човек няма усещането за някаква нарастваща светлина. За да вникнете в моето описание, моля Ви да си представите следното: Ето, Вие срещате един човек, който се обръща към Вас с някакви думи и Вие веднага имате усещането: Колко умен е този човек! и продължавайки да го слушате, усещането Ви непрекъснато се засилва. Да, казвате си Вие, този човек е мъдър, безкрайно мъдър. И в следващия момент Вие долавяте един нежен, вълшебен полъх, който струи към Вас от този човек. Представете си този вълшебен полъх, само че усилен до безкрайност; представете си как той прониква в океана от смелост като носени от вятъра облаци, които тлеят и припламват в неговата прегръдка. Ако обедините всички тези образи в едно цяло, Вие стигате до представата за това, как в Йерархията, съставена от Духовете на Волята, сега нахлуват други свръхсетивни Същества, които са изтъкани само от мъдрост, и то не от обикновена мъдрост, а от лъчезаряща мъдрост. Накратко, сега Вие получавате една бегла представа за онези възприятия на ясновидеца, които той има, когато се изправя пред това, което са Херувимите. Ето че се появяват и Херувимите.

А сега Ви моля да се абстрахирате от току-що казаното. Аз посочих: Човек няма никакво конкретно изживяване, а само констатира, че изживяването е налице. Замислете се върху тези думи. Представата за нарастваща светлина не е съвсем точна; ето защо аз казах, че тук става дума не за някакви светкавици, а за нещо, което тлее в далечината. Тук всичко протича едновременно и не бихме могли да кажем, че нещо възниква и после замира. Едва сега ние получаваме едно усещане за съотношенията между Духовете на Волята и Херувимите. Съзнанието за това усещане може да бъде постигнато! Да, сега човек стига до съзнанието, че Духовете на Волята или Престолите жертват своята

собствена същност в името на Херувимите. И тази е последната представа, до която изобщо стига ясновидецът, чийто ретроспективен поглед иска да обхване отношенията на Стария Сатурн: Духовете на Волята жертват себе си и тяхната жертва е в името на Херувимите; по-назад във времето не може да се отиде, там вече светът, образно казано, е като закован с дъски. И докато изживяваме тази жертва от Духовете на Волята, докато Херувимите приемат тази жертва, от нашата собствена същност се освобождава нещо важно. Можем да си послужим със следните думи: Благодарение на жертвата, която Духовете на Волята извършват в името на Херувимите се ражда времето.

Сега вече времето не е онова абстрактно понятие, с което обикновено си служим, сега то е една самостоятелна същност, едно самостоятелно Същество. Едва сега ние имаме право да употребим думата „започва“. Времето започва да „тече“ с раждането на Съществата на времето. Раждат се Същества, които са изтъкани само от време; и това са Духовете на Личността или Архаите. В рамките на Стария Сатурн те са изтъкани само от време. Днес ние ги описваме като Духове на Времето, като Духове, които управляват времето. Обаче на Стария Сатурн те действително са Същества, които са изтъкани само от време.

Тук ние се докосваме до нещо изключително важно: Човешкото съучастие в тази жертва от страна на Духовете на Волята, човешкото съучастие в раждането на Духовете на Времето. Защото едва сега, след появата на времето, настъпва нещо, което ни позволява да говорим за Стария Сатурн, изхождайки от известни прилики с днешния физически свят. Сякаш жертвеният дим на Престолите, от които възниква времето, поражда и това, което наричаме и топлината на Стария Сатурн. Ето защо аз винаги съм напомнял, че основната характеристика на Стария Сатурн се свежда до топлината. Ако искаме да опишем Стария Сатурн изхождайки от елементите на сегашния физически свят, ние можем да си послужим само с топлината, с огъня. Обаче на Стария Сатурн тази топлина не е физическа; там тя възниква като една жертвена топлина, която Духовете на Волята принасят на Херувимите.

Всичко това на свой ред е и едно важно указание, как всъщност трябва да говорим за огъня винаги и навсякъде, където ние виждаме огън. Винаги и навсякъде, където усещаме топлина, ние трябва решително да отхвърляме материалистичното обяснение на днешните хора; усетим ли някъде топлина дори и днес тя остава невидима в нашия физически свят ние трябва да потърсим с поглед не друго, а духовната жертва, която Духовете на Волята извършиха в името на Херувимите. Ето един пример за обяснение на нещата с оглед на истината: зад всеки топлинен процес е скрита една жертва.

За да не обремени прекалено много човешката глава, моята „Тайна наука“ описва преди всичко външните условия на Стария Сатурн. И все пак, за хора, които са свикнали да разсъждават единствено според законите на днешното естествено-научно мислене, тази книга е истинско безумие. Но припомнете си какво казвам там аз: Главното, което става на Стария Сатурн, е че определени свръхсетивни Същества, принадлежащи към Духовете на Волята, извършват своята жертва в името на Херувимите; че от дима на жертвата възниква времето, че после идват Архаите или Духовете на Времето, и че топлината е само външният отблясък на тази жертва, или с други думи нейната Майя. И всичко това отговаря на истината: Външната топлина е само илюзия, Майя, и ако трябва да говорим в духа на истината, следва отново да напомним: Навсякъде, където съществува един или друг вид топлина, зад нея е в действителност скрита една голяма жертва – жертвата на Престолите.

В „Как се постигат познания за висшите светове?“ често се споменава, както впрочем и в голяма част от моите лекции, че изграждането на имагинации*12 е втората степен от розенкройцерското посвещение. До тези имагинации антропософът трябва да стигне като изхожда от напълно верни представи за физическия свят. Той може да издигне своето мислене на по-високо равнище и да го разгърне в една имагинация, за която са нужни силите на здравата човешка фантазия: Престолите, Духовете на Волята, смирено коленичат пред Херувимите, но в тяхното смирение има и много смелост, тяхното смирение не произтича от усещането за незначителност, а от съзнанието, че притежават нещо, което могат да принесат в жертва. Ето, преливащи от сила и жертвоготовност, те коленичат пред Херувимите и издигат нагоре своята жертва като един вид жива, пулсираща топлина, така че димът от жертвата се понася нагоре към летящите Херувими! Точно така би могъл да изглежда този образ. И сега от тази жертва представете си за миг, че изговаряме една дума и тя политва във въздуха, за да се превърне във „време“, в Съществото „време“ сега от целия този процес възникват Духовете на Времето, Архаите. Тази драматична поява на Архаите поражда у нас един изключително богат, грандиозен образ. Този образ, заставащ после пред нашата душа, действа извънредно стимулиращо върху определени имагинации, към които ние винаги трябва да се стремим в областта на окултното познание.

Ето кое е същественото: Да преобразяваме представите си в имагинации, в образи. И ако образите са, бих казал, несръчно изградени от нас, ако образите останат антропоморфични и наподобяват някакви крилати човешки същества, тогава не се получава нищо. От образите трябва да отпадне всичко, което не е вътрешно свързано с тях. Само ако

изпитваме преклонение пред тези образи, ние ще се задълбочим в тях така, че постепенно да се приближим до свръхсетивните Същества.

И ако сега се замислите за тези смели, преливащи от мъдрост Същества, както се опитах да ги представя пред Вас, Вие ще установите, че душата непрекъснато търси убежище в такива образи, които не са подчинени на никакви понятия, на никаква логика! Логическите понятия идват много по-късно и те не ни улесняват в разбирането на свръхсетивните Същества. Вие трябва да сте наясно: Когато ясновидецът се приближи до някои от свръхсетивните Същества, и започне да ги описва, неговите описания ще бъдат съвсем различни от тези на логично мислещите хора. И в този случай логично мислещите хора никога не успяват да стигнат до правилно разбиране за свръхсетивните Същества. Позволете ми да си послужи със следния пример: Припомнете си поредицата от Reclam Universal Bibliothek и по-точно „стария Шwegлер“*13, както го наричахме преди години. Тогавашните студенти с удоволствие се подготвяха за изпити именно от неговата „История на философията“, но сега, след като Шwegлер вече не е тук, учебникът му веднага стана неизползваем, особено след пакостното подобрене, извършено от един негов сътрудник. Тук става дума за една история на философията, написана изцяло в духа на Хегел.

И така, ако разгърнете тази „История на философията“ от стария Шwegлер, Вие ще добиете извънредно добра представа за всичко онова, с което се занимава класическата философия; разделът за философията на Хегел е написан превъзходно. Ако обаче разгледате кратката глава, посветена на Якоб Бьоме*14, Вие веднага ще усетите, колко безпомощен е Шwegлер, този логично мислещ човек, в своите опити да представи Бьоме! Слава Богу, той изобщо е пропуснал Парцелз*15, за когото несъмнено, също би написал куп празни приказки. Но прочетете сами какво казва Шwegлер за Якоб Бьоме. В съответната глава на своя труд, Шwegлер е принуден да спомене за едно духовно Същество става дума не за Сатурновия образ, а за неговото повторно появяване в един от ранните периоди на нашата Земя но, естествено, с помощта на думи и логически понятия тук не може да се получи абсолютно нищо. Тук логично мислещите хора изпадат в пълна безпомощност. Не искам да кажа, че те изобщо не могат да разберат тези неща; тяхното неразбиране продължава дотогава, докато те остават в плен на своите студени, логически понятия.

Вие виждате, че основното, към което се стремим, не може да бъде постигнато с помощта на обикновения интелект. Дори една превъзходна книга, като „История на философията“ от Шwegлер аз умишлено я нарекох „превъзходна“ показва съвсем ясно, че логично мислещите философи винаги ще се препъват в опитите си да разберат една такава личност, каквато е Якоб Бьоме.

И така, разглеждайки условията на Стария Сатурн, днес ние се опитахме, и то по-скоро във вътрешен, душевен смисъл, да проникнем в това древно планетарно въплъщение на нашата Земя. Същото ще се опитаме да направим и по отношение на Старото Слънце и Старата Луна, за да стигнем до такива понятия, които едва ли ще са по-малко грандиозни от тези, с чиято помощ описахме коленичилите Духове на Волята, тяхната жертва в името на Херувимите и възникващите от тази жертва Архаи или Духове на Времето. Защото всъщност времето е последица от жертвата, още в самото начало то възниква като нещо живо, като създаване на жертвата.

А по-нататък ние ще видим, как през следващите планетарни въплъщения на Стария Сатурн, а именно в епохите на Старото Слънце и Старата Луна, всички тези процеси напредват в своето развитие, като включват в себе си и други грандиозни събития.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Берлин 7 Ноември 1911

От моите досегашни лекции Вие несъмнено вече сте стигнали до извода, че описанието на миналите степени от планетарната еволюция на Земята е нещо извънредно трудно. Ние видяхме, че за да се приближим до тези крайно отдалечени от нас планетарни състояния, на първо място трябва да си съставим необходимите понятия и идеи. Аз често съм изтъквал, че подробните описания в моята „Тайна наука“, отнасящи се до Стария Сатурн и следващите планетарни превъплъщения на нашата Земя, далеч не са достатъчни и изчерпателни, и в известен смисъл аз трябваше да се задоволя най-вече за да не шокирам прекалено много общественото мнение с това, да намеря подходящи образи от нашето непосредствено обкръжение и с тяхна помощ да представя нагледно една цяла поредица от свръхсетивни процеси и събития.

Естествено, този род описания не са неправилни, макар че техният образен характер лесно може да прерасне в нещо илюзорно, в един вид Майя и в този случай ние непрекъснато трябва да се борим срещу възможните илюзии и да се придържаме към самите факти.

Например Старият Сатурн може да бъде описан по такъв начин и в известен смисъл това е напълно вярно че да си представим как в далечното минало Старият Сатурн е бил едно небесно тяло, съставено единствено от топлина, без каквито и да е примеси на „въздух“, „вода“ или „земя“. И след като говорим за „пространство“, нека да помним: тук става дума само за едно образно описание, а както споменах последния път, същото се отнася и за „времето“. Следователно, когато говорим за „време“, ние имаме работа с един образ. На Стария Сатурн не съществуваше никакво „време“ в сегашния смисъл на тази дума; обаче ще

сме прави, ако кажем: Времето възникна именно тогава, в условията на Стария Сатурн. И ако се пренесем в условията на Стария Сатурн, ние ще сме прави, ако кажем също и следното: На Стария Сатурн цари вечност, лишена от пространство; на Стария Сатурн цари една безпространствена вечност. Да, ако при един или друг повод ние си послужим с някакъв образ, следва да помним, че той си остава само образ.

Ако бихме могли да се пренесем в мястото, заемано от Стария Сатурн, там ние нямаше да открием никак ви следи от една такава фина субстанция, каквата е „въздухът“; там ние щяхме да открием единствено топлина и студ. На Стария Сатурн не би могло да се говори за някакво „преминаване“ от една пространствена част в друга, а само за смяна на отделни топлинни състояния, така че, попадайки на Стария Сатурн, ясновидецът би получил само усещането за подвижни, пулсиращи топлинни състояния във все още нероденото пространство. Обаче всичко това е само външната обвивка на Стария Сатурн. Защото ясновидецът може да проникне направо в скритите, духовни първопричини на топлината или на „огъня“, както се казва на окултен език; и ние многократно сме имали възможност да подчертаем, че на Стария Сатурн действително протичат невъобразимо сложни, чисто духовни процеси.

Да, ние вече се опитахме да си изградим един образ за духовните процеси на Стария Сатурн. Ние казахме, че Духовете на Волята, или Престолите извършват своите жертвени действия, така че пренасяйки се в конкретните духовни процеси на Стария Сатурн ние виждаме Херувимите, както и жертвените действия на Престолите. Жертва след жертва се издига към Херувимите, и тази непрекъсната саможертва погледната външно застава пред нас като „топлина“, като „огън“. Различните топлинни състояния са само външен, сетивно-физически израз на жертвата. И навсякъде във физическия свят, където усещаме една или друга топлина, ние следва да сме наясно: зад топлината е скрита жертвата. Самата топлина е една пълна илюзия; зад топлината се намират невидимите за човешкия поглед жертвоприношения на свръхсетивните Същества. И ако искаме да дадем една правилна характеристика на топлината, следва да заявим: Мировата топлина е откровение на саможертвата, извършвана от свръхсетивните Същества.

После ние видяхме, че от този акт на саможертва, отправен от Престолите към Херувимите, непосредствено възниква „времето“, макар че тази дума е прекалено съвременно и е неподходяща за нашия случай. Обаче в онази далечна епоха времето не беше нещо абстрактно и не се свеждаше до „по-рано“ и „по-късно“, а представляваше една сумарна величина от действията на определени духовни Същества, които днес ние наричаме Духове на Личността или Духове на Времето.

Духовете на Времето като деца на Престолиите и Херувимите са идентични със самото „време“ на Стария Сатурн. Но скритите духовни причини за появата на „времето“ следва да търсим именно в акта на саможертвата от страна на Престолиите.

Вече казах: Старият Сатурн беше съставен от топлина, но за да стигнем до истинското разбиране на нещата, ние имаме нужда не от външни, материалистически понятия защото „топлина“ е именно такова понятие, а от понятия, извлечени от самия душевен живот, от моралния, изтъкан от мъдрост душевен живот. Никой не може да формулира „топлината“, ако не може да си изгради представа не само за жертвената готовност на свръхсетивните Същества, но и за самата субстанция на саможертвата. Не да задържиш най-доброто от себе си за свои лични цели, а да го пожертваш заради благого и спасението на целия свят, да го пожертваш с готовност и радост пред олтара на света! Ето с каква душевна нагласа трябва да изграждаме своите живи представи, ако действително искаме да проникнем в процесите, които се разиграват зад топлината.

Нека да се замислим за това, което повечето хора днес влагат в понятието „жертва“: Не би било правилно да смятаме, че ако някой има съзнание за своята саможертва, той я извършва против волята си. Ако някой върши своята саможертва против волята си, това означава, че поради едни или други причини той е принуден да постъпи по този начин. В този случай основният фактор би бил принудата. А ние имаме предвид нещо съвсем друго. Ние имаме предвид едно състояние, при което саможертвата просто се излива от въпросните свръхсетивни Същества. И ако някой е потопен в акта на саможертвата, това става не поради никакви външни причини, не защото е принуден, нито пък защото се надява да получи нещо, а защото долавя в дълбините на своето сърце неудържимия подтик за саможертва, и тогава е немислимо да усети в душата си друго, освен едно вътрешно блаженство, породено от топлината. И ако самите ние доловим у себе си следи от това вътрешно блаженство, породено от топлината, следи от това топлинно блаженство, тогава бихме могли да си послужим със следните думи: Съществата, които извършват саможертвата, са протъкани от истинско вътрешно блаженство*¹⁶. Сега ние имаме непосредствената възможност да усетим как зад илюзорната Майя на външните топлинни процеси твори не друго, а огънят на саможертвата. Само този може да проумее истината за топлината, който разбира следните думи: Когато тук или там по света се изправим пред някоя от разновидностите на топлината, нека знаем, че зад нея се намират определени душевно-духовни Същества и тъкмо те са тези, които пораждат топлината чрез блаженството на своята саможертва. И ако човек може да усети топлината по този начин, той постепенно

стига до реалния свят, който е скрит зад топлинните явления, зад илюзията на топлината.

Но ако сега искаме да преминем по-нататък, а именно от Стария Сатурн, към Старото Слънце, ние също трябва да разполагаме с едно по-различно, с едно ново понятие, за да си изградим вярна представа за самата субстанция на Старото Слънце. Естествено, тук не става дума за сегашното Слънце. В „Тайната наука“ четем, как през епохата на Старото Слънце, към топлината се прибавят два нови елемента въздухът и светлината. Както зад топлината ние трябва да търсим огъня на саможертвата от страна на Престолите, или Духовете на Волята, така също и зад въздуха и светлината ние трябва да търсим определени морални сили, защото само по този начин ще сме в състояние да разберем въздуха и светлината, които се прибавят към топлината в епохата на Старото Слънце. Нека да потърсим у самите себе си някакво духовно-душевно изживяване, което би ни приближило до представата, до усещането за това, което представляваха въздухът и светлината в епохата на Старото Слънце.

И така, нека да се спрем на следното душевно изживяване. Нека си представим, че даден човек би присъствувал на една истинска саможертва или че би могъл да си припомни описанията, които дадох в предишна та лекция относно жертвените действия на Престолите през епохата на Стария Сатурн, когато Престолите, или Духовете на Волята извършват своята саможертва в името на Херувимите, така че съответният човек би бил силно развълнуван от образа на саможертвата. Какво би усетил той в душата си при тези две възможности: Когато отправя непосредствен поглед към самото свръхсетивно Същество или когато пробужда в сърцето си един жив, вълнуващ образ?

Ако такъв човек не застава с безчувствен поглед пред образа на свръхсетивното Същество, което поднася своята саможертва в името на Херувимите, той би усетил в душата си следното: Блаженството от саможертвата е най-прекрасното изживяване, най-вълнуващият трепет, който изобщо може да се породи в човешкото сърце! Но тук има и една друга подробност: Би трябвало да сме направени от дърво, ако не бихме доловили в душите си подтика да погледнем с най-висше страхопочитание към това, което грее като истинско блаженство от саможертвата, ако не можем да изпълним душата си с настроение на пълна и безкористна всеотдайност. Да, пълна и безкористна всеотдайност!

Защото всяко саможертвено дело е не мечтателна, а активна всеотдайност. Съзерцателният поглед, отправен към тази действена, активна и безкористна всеотдайност, понякога поражда едно настроение на себе-забравя, на себе-заличаване. Ако пренесем докрай това

безкористно себе-заличаване навътре в душите си, то значително ще ни приближи до всичко онова, което представляват истините на висшето познание, докато ако себе-заличаването липсва, ние няма да получим дори едно далечно предчувствие за тях.

Който никога не може да породи у себе си подобна безкористна всеотдайност, той не може да се издигне до висшето познание. А какво е противоположното настроение? Своеволието, апотеозът на своеволието! Това са поначало двата основни полюса на душевния живот: безкористното себе-заличаване пред висшите светове от една страна, и апотеозът на своеволието от друга страна. Това са две огромни, колосални противоположности. Своеволието винаги действа умъртвяващо върху висшето познание. В обикновения живот своеволието се проявява като предразсъдък, а предразсъдъците винаги разрушават висшите цели, които би могъл да си постави всеки човек.

Но сега тази безкористна всеотдайност трябва да бъде усилена, защото човекът може да се издигне до висшите светове само чрез едно усиляване на своята безкористна всеотдайност. Да, човекът трябва да изживее и то усилен до пределна степен двете душевни състояния: Себе-забравата и себе-заличаването. Ние непрекъснато напомняме, че никой не може да стигне до висшето познание, ако остане в сферата на ежедневното мислене, в сферата на естественауачното мислене. Нека да сме наясно: Строго погледнато, ежедневното мислене, както и цялата естествена наука са подчинени на смътната човешка воля, на човешкото своеволие, защото тук от решаващо значение са унаследените или придобити усещания, чувства и представи. Нека да не забравяме: В тази област заблужденията са нещо ежедневно. При нас често идват хора и казват: Добре, ние нямаме нищо против вашата Духовна наука, обаче не можем да приемем нещо, което противоречи на нашето мислене, нито пък твърдения, които са непроверени! Разбира се, непроверени твърдения не бива да бъдат приемани. Ако обаче човекът държи пред своя поглед единствено себе си и се съобразява само с това, което вече знае, той никога няма да направи нито крачка напред!

И всеки, който се стреми към ясновидство, никога не би трябвало да се надява, че ще приеме само лично проверени факти и твърдения; напротив, той трябва напълно да се освободи от всякакво своеволие, от всякакво самолюбие и да помни: От света аз съм длъжен да очаквам всичко, и точно това душевно настроение се съдържа в думата „милост“. Да, с „Божията милост“ ето какво имам предвид -, аз съм длъжен да очаквам всичко!

Защото как човек всъщност стига до ясновиждащото познание? Единствено поради факта, че той може да игнорира всичко, което вече знае! Обикновено хората разсъждават така: Ние имаме наше собствено

мнение. Но те би трябвало да добавят, че стигат до него единствено, поради обстоятелството, че така да се каже „опресняват“ изводите на своите предшественици. Обикновено хората не си дават сметка, но всъщност повечето от техните „лични мнения не са нищо друго освен бебешки прощапулник, теглен от близки или далечни роднини. Да, повечето от „личните мнения“ са белязани с робската зависимост от миналите поколения. Но искаме ли да се издигнем до висшето познание, всичко това трябва да отпадне! Душата трябва да остане съвсем празна и спокойно да изчака това, което може да получи от скрития, невидим свят, освободен от всичко онова, което наричаме „време“, „пространство“ и „факти“. Ние никога не бихме могли да се издигнем до висшето познание, без да сме успели да породим у себе си следното настроение: Ето, сега аз съм изпълнен с просветление и откровенията на света заливат моята душа. Нека да се научим да изчакваме това, което можем да получим от света.

И така, в какво се състои свръхсетивното познание? Какво настъпва тогава, когато се научим да чакаме достатъчно? Тогава душата ни трепва от вълшебното, неописуемо усещане: Ето, сега духовният свят ме отрупва със своите дарове и това става само поради Божията милост! Ако искаме да опишем състоянието, при което висшето познание просто се излива върху нас независимо дали под формата на някаква среща със свръхсетивни Същества или на друг вид опитности ние трябва да кажем следното: Ето, сега духовният свят дава, подарява, сега той предприема един висш акт на милост спрямо мен.

Нека да се замислим върху природата на едно такова свръхсетивно Същество, чиято основна черта се изразява в стремението да дава, да поражда вътре в себе си и да разпръсква около себе си милост, и нека да си представим, че за да стигне до това състояние, в което поражда и разпръсква около себе си милост, това Същество има нужда да отправи своя взор към Престолите и тяхната саможертва в името на Херувимите! Да си представим още, че към това, което се разиграва сега, т.е. към саможертвата на Престолите, действително се приближава едно друго свръхсетивно Същество, чийто взор е така привлечен от откриващата се гледка, че у самото него също се поражда стремението да дава, да поражда в себе си и да разпръсква около себе си безкрайни потоци от милост. Нека да си представим тези неща съвсем ясно.

Нека да си представим още, дълбокото, ошастливяващо чувство, което ни обзема при гледката на една както сме свикнали да казваме, „красива“ роза. А сега да предположим, че идва трето свръхсетивно Същество, и отправяйки своя взор към Престолите и тяхната саможертва в името на Херувимите, то усеща в себе си непреодолимия подтик да разпръсне, да разлее в света всичко онова, което притежава: по този начин ние се

приближаваме до онези Същества, които в „Тайната наука“ са наречени „Духове на Мъдростта“*17; в епохата на Старото Слънце тъкмо те са онези Същества, които се присъединяват към свръхсетивните Същества, идващи от Стария Сатурн. Следователно, ако поставим въпроса: Какво представляват Духовите на Мъдростта, които на Старото Слънце се присъединяват към Сатурновите Същества? би трябвало да получим следния отговор: Основната черта на тези Духове се изразяваше в добродетелта да дават от себе си. А ако поискаме да си послужим с още едно определение, би трябвало да кажем: Те са Духовите на Мъдростта, великите Дарители, великите Завещатели на Космоса! Както за Престолите казахме, че те са великите Жертвоприносители на самите себе си, така и за Духовите на Мъдростта трябва да кажем: Те са великите Дарители, чиито космически дарове пронизват Всемира, поставяйки там началото на всяка хармония, на всеки ред.

Ето какво вършат Духовите на Мъдростта през епохата на Старото Слънце: Те предоставят своята собствена същност, те даряват своята собствена същност на Космоса. И какво се открива пред външния поглед, когато по-висшите възприятия на човека се насочат към Старото Слънце?

Нека още веднъж да си припомним описанията от „Тайната наука“. Освен от топлина Старото Слънце се състои от въздух и от светлина. Ако обаче заявим, че освен от топлина, Старото Слънце се състои от въздух и от светлина, нещата изглеждат така, сякаш някой идва и казва: В далечината аз виждам един тъмен облак -, и ако би бил художник, той би имал усещането, че ще може да нарисува тъкмо този тъмен облак; но приближавайки се към него, той установява, че в случая става дума не за тъмен облак, а за рояк комари. В действителност това, което е смятал за тъмен облак, се оказва сбор от живи същества. По сходен начин постъпваме и ние, когато наблюдаваме Старото Слънце отдалеч. Когато го наблюдаваме отдалеч, то застава пред нас, като създава илюзията за едно въздушно и светлинно тяло; но приближавайки се към него, ние започваме да го възприемаме не като въздушно и светлинно тяло, а като нещо съвсем друго: Сега ние виждаме пред себе си Духовите на Мъдростта и тяхната величествена дарителна епопея. Никой не може да разбере какво всъщност представлява въздухът, ако описва единствено неговите външни, физически свойства. Те могат да ни отведат само до илюзията за въздуха, до неговата Майя. Защото навсякъде по Земята, където има въздух, зад него са скрити непосредствените действия, извършвани от Духовите на Мъдростта. Живият, подвижен и съзидателен въздух е всъщност откровението на онези космически Дарители, на онези Духове на Макрокосмоса, чиято отличителна черта е да дават от себе си, да даряват, да завещават. Какво всъщност представлява въздухът, разбира само този човек, който си казва: Ето, сега аз възприемам въздуха, обаче

всъщност тук става нещо съвсем друго; тук Духовете на Мъдростта влизат в ролята си на космически Дарители и предоставят на Всемира своята собствена същност.

Сега ние знаем какво означава твърдението, че Старото Слънце се състои от въздух. Сега ние знаем, че когато Духовете на Мъдростта предоставят на Космоса своята собствена същност, външно погледнато, всичко това застава пред нас като „въздух“. Но ясновиждащият поглед открива на Старото Слънце и нещо друго, нещо забележително. Ние бихме могли да си изградим една още по-точна представа за тази космическа добродетел на себе-раздаването като изхождаме направо от нашия душевен живот. Нека да се опитаме, ако ми позволите този израз, да „сгъстим“ току-що описаното чувство, което поражда у нас тази космическа добродетел на себе-раздаването и да го „подсилим“ с една идея. Естествено, тук не става дума за някаква „научна“ идея; Вие най-добре ще разберете какво точно имам предвид, ако си представите въздействието на една художествена творба; ако си представите как художникът например е увлечен от идеята да постигне определени цветове и форми, и как всичко това напират към външния свят, за да започне там свой собствен живот. Основното в тази космическа добродетел на себе-раздаването е, че самата тя е продуктивна. Ако даден човек бъде озарен от една добра идея, той веднага получава усещането, че тази идея може да послужи за благо на целия свят, че тази идея може да бъде представена в една или друга художествена творба и т.н. Ето от какви сили беше пронизан въздухът през епохата на Старото Слънце. Да, ако успеем да си представим творческата идея в главата на художника и как тя потъва в субстанцията на физическия мозък ако успеем да стигнем до тази представа независимо от всички останали подробности -, тогава ние ще сме съвсем близо до духовната същност на въздуха. Съвсем ясно е, тази жива, творческа продуктивност на въздуха през епохата на Старото Слънце се оказва от голяма важност за по-нататъшната еволюция.

Нека отново да обобщим: Духовете на Времето започнаха своята работа още през епохата на Стария Сатурн, така че през епохата на Старото Слънце вече съществуваше това, което наричаме „време“. Следователно, през епохата на Старото Слънце настъпва нещо, което на Стария Сатурн все още не съществуваше. Всичко това има отношение към способността да даваш от себе си, да даряваш. Но размислете и върху тази важна подробност: Какво би се случило с добродетелта да се себе-раздаваш, ако не съществуваше „времето“? В този случай не би могло да съществува никакво себе-раздаване! Защото то се състои от „даване“, но и от „вземане“. Първото не може да съществува без второто. И така, себе-раздаването се състои от две действия: От „даване“ и от „вземане“; в противен случай „даването“ не би имало никакъв смисъл. Обаче през

епохата на Старото Слънце „даване" и „вземане" бяха изцяло отделени едно от друго; там понеже „времето" беше вече факт космическите дарове бяха отнасяни и запазвани във времето, така че Духовете на Мъдростта изливаха своите космически дарове и те оставаха там в плен на времето. Но впоследствие условията трябваше да се променят, за да се осъществи и второто действие „вземането". Накратко: Духовете на Мъдростта изливат своите дарове, но Космосът все още не беше готов да ги приеме.

За да стигнем до правилно разбиране на тези неща, ние отново бихме могли да си послужим с някои от душевните изживявания на човека. Представете си за миг, че се опитвате да подредите една точно определена мисъл. След известно време мисълта е добила своя завършен вид. На другата сутрин Вие отново размишлявате над конкретната мисъл и си припомняте всички подробности, свързани с нея. Днес Вие продължавате това, което бяхте започнали вчера. В известен смисъл, така стоят нещата и на Старото Слънце: Космическите дарове от вчерашния ден остават съхранени, за да бъдат приети едва по-късно.

Но как изглежда това „приемане" на космическите дарове? Виждате ли, на Старото Слънце съществуват определени свръхсетивни процеси, които могат да бъдат различени от другите, само поради това, че се разиграват по-късно във времето. И така, Духовете на Мъдростта изпращат своите космически дарове. Но кой ще ги приеме? За да бъдат приети от някого, този „някой" трябва вече да е налице. И както на Стария Сатурн от саможертвата на Престолите в името на Херувимите се родиха Духовете на Времето, така и на Старото Слънце от космическите дарове на Духовете на Мъдростта се родиха онези свръхсетивни Същества, които наричаме Архангели или Архангелои*18. В условията на Старото Слънце те са не „давачи", а „вземащи". На Старото Слънце Архангелите имат следната мисия: да уловят и задържат всичко онова, което е възникнало в предишните етапи от еволюцията, да го съхранят и едва по-късно да го „отразят" навсякъде из пределите на Космоса. Следователно, на Старото Слънце ние имаме едно по-ранно „даване" и едно по-късно „вземане", обаче в същото време т.н. „вземане" бива „отразено" навсякъде из пределите на Космоса.

Представете си още, че Земята изобщо не съществува в сегашния си вид, без това обаче да пречи на Архангелите и на „отразяваните" от тях космически дарове, направени от Духовете на Мъдростта. Както знаем, днес ние живеем в Петата следатлантска културна епоха; и сега към нас отново напират събитията от Третата*19 следатлантска културна епоха, от древната Египетско-халдейска епоха. Събитията от Третата следатлантска епоха бяха, така да се каже, уловени там, горе, и сега те отново се намесват в сегашната степен от планетарната еволюция на

Земята. Става дума за един вид повторение на онова „даване“ и „вземане“, което се извършваше на Старото Слънце. И така, срещу Духовете на Мъдростта, които на Старото Слънце бяха т.н. „космически Дарители“, или накратко „даващите“, застават Архангелите в ролята на „приемащи“. В космически мащаб се разиграва едно изключително събитие, до чиято същност Вие бихте могли да се приближите, ако изградите в душата си следния образ: Представете си как от центъра на една плътно затворена сфера се излъчват лъчи по всички посоки към периферията, и как после периферията отразява тези лъчи и ги връща към центъра. Да, от вътрешната повърхност на сферата са разположени Архангелите и те са тези, които връщат „космическите дарове“ обратно. Следователно, това, което идва от Духовете на Мъдростта, ние трябва да си го представяме като че ли тръгва от един общ център: то се излъчва по всички посоки, за да бъде уловено от Архангелите, които после ще го върнат обратно.

Но какво всъщност представлява това, което потъва обратно в пространството? Какво представляват тези космически дарове? Какво представлява излъчената навън мъдрост, която сега отново се завръща към самата себе си? Светлината! Ето защо Архангелите са в същото време и създатели на светлината. Светлината далеч не е това, което ние възприемаме с физическите си очи във външната Майя; зад външната Майя ние трябва да различаваме не друго, а Духовете на Мъдростта и техните отразени космически дарове. А Съществата, които трябва да очакваме навсякъде зад външната илюзия на светлината, това са Архангелите. Нека да обобщим: Зад всеки светлинен лъч, който лети през пространството, са скритите, Архангелите! А че Архангелите „донасят“ на човека светлината, се дължи единствено на факта, че те улавят и после връщат обратно всичко онова, което ги пресреща в Космоса под формата на космическите дарове, идващи от Духовете на Мъдростта.

Ето как ние стигаме до една още по-пълна представа за Старото Слънце. Но към нея бихме могли да прибавим и следното описание: Нека си представим, така да се каже, централната арена, където е съсредоточено всичко, което идва от Стария Сатурн: саможертвата на Престолите в името на Херувимите, а към тази саможертва са отправили своя взор Духовете на Мъдростта. Съзерцавайки саможертвеното дело на Престолите, те усещат в себе си неудържимия подтик да излъчат навън своята собствена същност: безкористна и себе-раздаваща се космическа мъдрост. Всичко тук е белязано от силите на времето; цялата мъдрост е разпръсната из Космоса, после уловена, за да бъде после върната обратно... сякаш имаме пред себе си една огромна сфера, чиято вътрешна светлина се дължи на отразената добродетел, на Архангелите, които връщат „космическите дарове“ обратно към дълбините на

пространството. Така обаче възниква нещо съвсем ново и ние бихме могли да го опишем по следния начин.

Нека да си представим как тези Духове на Мъдростта са заели централната арена на Старото Слънце, как са потънали в съзерцание пред космическата саможертва на Престолите и как сега, под въздействието от саможертвата на Престолите, предоставят на Космоса своята собствена същност, за да я получат обратно под формата на светлина. Сега вече всичко, от началото до края е протъкано от светлина. Но какво получават те в замяна? Тяхната собствена същност, както казах, беше предоставена като дар на Макрокосмоса. Сега тя поема обратно към тях самите; да, тяхната собствена същност застава пред тях самите. Те виждат своята вътрешна същност, разпръсната из целия Макрокосмос, уловена там и върната обратно под формата на светлина. Светлината като едно отражение на тяхната собствена, вътрешна същност!

Обаче пред нас застава и още нещо: двете големи противоположности на „вътрешния“ и „външния“ свят. Съотношенията между „по-рано“ и „по-късно“ се променят; тези две величини неусетно се превръщат в това, което наричаме „вътрешен“ и „външен“ свят. Ражда се пространството! Чрез космическите дарове от Духовите на Мъдростта, в епохата на Старото Слънце възниква пространството. Преди този момент, за „пространство“ можеше да се говори само символично. Сега пред нас е истинското пространство, макар и първоначално само в две измерения: не „горе“ и „долу“, не „дясно“ и „ляво“, а само „външно“ и „вътрешно“. Всъщност тези две противоположности са загатнати още в края на Стария Сатурн, но сега, на Старото Слънце, тяхното значение нараства и те се превръщат в решителен фактор за появата на пространството.

Нека още веднъж да си изградим подходяща представа за всички тези процеси, както постъпихме и последния път, когато се спряхме на образа на Престолите и тяхната саможертва, на току-що родените Духове на Времето и т.н. Сега обаче ние не би следвало да изобразяваме, примерно, някакво небесно тяло, състоящо се от светлина, защото тази светлина все още не се разпространява външно; тя съществува само под формата на отражение, насочено към вътрешността на сферата. Да, нека да си представим вътрешното пространство на една огромна сфера, в чийто център се извършва един вид повторение на Сатурновата епоха: Престолите сякаш коленичат пред летящите Херувими и принасят в жертва самите себе си; после долитат Духовите на Мъдростта и отправят нетрепкащ взор към саможертвата на Престолите. Сега жертвеният огън се разгаря и постепенно се превръща в онази безкористна всеотдайност, по която познавате Духовите на Мъдростта и която нагледно застава пред нас като дим, като димния стълб, издигащ се над Престолите и тяхната саможертва.

Нека да повтора още веднъж: Престолите коленичат пред Херувимите, а към тяхната саможертва, сякаш танцувайки във въздуха, се спускат Духовете на Мъдростта; после те потъват в дълбоко съзерцание пред това, което виждат, че се разиграва в центъра на Слънцето, очите им бавно се отварят за димния стълб, издигащ се над саможертвеното приношение; накрая димният стълб се разнася по всички посоки и се превръща в огромна кълбовидна маса, от чиито повлекла изникват фигурите на Архангелои, които намирайки се откъм вътрешната страна на кълбовидната маса връщат обратно, вече под формата на светлина, космическите дарове, идващи от Духовете на Мъдростта, а светлината нараства и вече озарява огромното вътрешно пространство на Слънцето, светлината нараства и от този момент нататък тя буквално поддържа живота в цялата планетарна сфера на Слънцето. Да, планетарната сфера на Слънцето е изградена от огъня и от димните стълбове на космическото жертвоприношение. Откъм периферията са разположени Архангелите, създателите на светлината; за да върнат обратно вече под формата на светлина това, което откриваме на Старото Слънце, те се нуждаят единствено от време. И така, какво задържат и приемат в себе си Архангелите? Те задържат и приемат в себе си първоначалните космически дарове от Духовете на Мъдростта; това, което са получили във времето, те го връщат като пространство; всъщност те връщат обратно и всичко онова, което са получили чрез Архаите, чрез Духовете на Началата. Ето защо те са Ангели на Началата: защото в по-късните епохи активират всичко онова, което е останало от по-ранните епохи. Пратеници на Началата ето какво представляват те!

Колко забележително е, когато в резултат на едно истинско окултно изследване подобна дума се появи отново, за да ни убеди, че тук е в сила една прадревна традиция, запазена за нас от определени среди още много преди школата на Дионисий Аеропагита*20. Колко забележително е да установим следното: Тази дума е така замислена, че ако независимо от нейния сегашен смисъл проследим нещата в обратна посока, ние неизбежно стигаме до онези истини, които са били валидни в тогавашната епоха. И това би трябвало да ни изпълва с трепет и страхопочитание, понеже по този начин ние се усещаме здраво свързани с древната мъдрост на Посвещението, с древната наука на Посвещението; обаче ние усещаме и нещо друго: Ако позволим на тези древни сили да проникнат в нашия живот и ги обхванем с ясно и точно разбиране, тогава ние стигаме до тяхната дълбока същност независимо от ритуалите и преданията на тази или онази окултна школа независимо от каквито и да е наши интерпретации той вече се чувства включен в самия поток на времето, в съзидателния творчески устрем, пораждан от Духовете на Времето, и всичко това се дължи на човешкия Дух.

Архангелите съхраняват спомена за най-ранните етапи от еволюцията на Земята. Но това, което някога е ставало в условията на предишните планетарни въплъщения, се повтаря и по-късно, макар и под друга форма; ето защо в известен смисъл природата на Старото Слънце застава пред нас също и днес, в условията на нашата Земя.

И сега: Цялата представа, цялото усещане, целият образ, които бихме могли да си съставим за Престолите и тяхната саможертва, за Херувимите, поемащи саможертвата на Престолите, за огнените езици и димния стълб, издигащи се над жертвата, за светлината, отразена от Архангелите, които съхраняват за по-късни времена всичко онова, което се разиграва в Праначалото: Цялото това сложно усещане може да породи в сърцата ни правилното разбиране за следващи етапи от еволюцията на света и човека.

Тук ние се докосваме до едно обкръжение, до едно духовно обкръжение, което в предишни лекционни цикли сме разглеждали по-скоро откъм неговата физическа страна. Но по-късно ще видим, че тъкмо от това духовно обкръжение възниква Съществуото, което тук на Земята ние наричаме Христос, тъкмо от това духовно обкръжение възниква Христовото Същество; и ние разбираме какво донася Христовото Същество на Земята само тогава, когато оживим в душите си не друго, а добродетелта на саможертвата, онази саможертва, която излъчва милост и състрадание, за да бъде после обяна от светлина върната обратно в самата вътрешна субстанция на Слънцето, която е протъкана от същата тази светлина. И ако укрепим този образ в душите си, ако го превърнем в имагинация и си представим, че това свръхсетивно Същество сваля на Земята цялата си природа, и че тази свръхсетивна природа отново разгръща своите сили на Земята, тогава ние ще сме в състояние да проникнем още по-дълбоко в духовната същност на Христовия Импулс. Едва тогава ние разбираме онова дълбоко предчувствие на човешката душа, защото в себе си, тя знае: Всички тези процеси и събития в духовния свят, аз мога да ги породя отново, тук на Земята.

Нека отново да си представим, как всички тези процеси и събития, разиграващи се на Слънцето, биха могли да се съгъстят, да се концентрират, за да се проявят след време под формата на едно свръхсетивно Същество. И после как това Същество слиза на Земята, носейки в себе си всичко онова, което беше създадено в Космоса чрез космическата саможертва на Престолите, чрез огнените езици и димния стълб, издигащи се над жертвата, чрез отразената от Архангелои светлина, тогава в действията на това Същество ние откриваме не друго, а космическия екстракт на милостта и състраданието, който сега вече започва да се проявява като Христова светлина и Христово благочестие, извиращи от самото планетарно тяло на Земята. Нека да си представим,

как всичко това е концентрирано само в една душа, и поемайки пътя към своята земна инкарнация, тази душа започва да разпръсква около себе си всичко онова, което тя е побрала в себе си, опазвайки го за следващите етапи от планетарната еволюция на Земята: Сега ние имаме пред погледа си една фигура, едно Същество, израстващо от самата космическа жертва, а около Него са разположени тези, които трябва да приемат жертвата; сега пред нас се намират както жертвата, така и всички, които по някакъв начин са свързани с нея, и то вече не в космически, а в земни измерения! Но от друга страна ние съзираме и обратната възможност за осуетяване, за унищожаване на жертвата, така че всичко онова, което се дава на човешките същества като благочестие и милост, да може да бъде не само прието от тях, но и отхвърлено! И точно това усещане за една интуиция, в която са вълпътени и представени чрез физически средства всички тези току-що описани космически процеси и събития, ние получаваме тогава, когато застанем, примерно, пред „Тайната вечеря“ на Леонардо да Винчи: тук е цялото Слънце, заедно със силите на благочестието и светлината, отправени вече към онези избрани човешки същества, които ще ги пренесат в бъдещите епохи от планетарната еволюция на Земята, а за сегашната степен от планетарната еволюция на Земята има значение не само саможертвата на Христос, но и предателството на Юда.

Ето какъв душевен трепет се пробужда в човешката душа, когато тя успее да долови свръхсетивната природа на Слънцето, проявяваща се сега отново във физическите условия на Земята. И ако това бъде доловено не по външен, интелектуален, а по един действително художествен начин, тогава човекът се доближава до същинските продуктивни сили в едно такова величествено произведение на изкуството, което буквално носи в себе си екстракта на планетарната еволюция, екстракта на цялата Земя.

Следващия път ние отново ще говорим за това, как Христос, един вид израства от Слънчевата сфера, как слиза на Земята и тогава за нас ще бъде много по-лесно да разберем нещо, което вече сме изтъквали по друг повод: Ако едно Същество от Марс би дошло на Земята и би разгледало абсолютно всичко, то не би доловило в нея никакъв смисъл, то не би могло да разбере нито една частица от Земята, но то веднага би проумяло същинската Мисия на Земята, ако би се оставило под въздействието на „Тайната вечеря“ от Леонардо да Винчи. Да, в този случай Марсовият обитател би установил как Слънчевото битие по необходимост трябва да е тясно вълпнето в Земното битие, и тогава той лесно би могъл да разбере космическото значение на нашата Земя. Едва сега той би могъл да разбере какво точно означава Земята и какви са нейните космически задачи. И той би си казал: Дори и да обходя цялата Земя, аз не бих разбрал нищо от нея. Но заставайки пред тази централно разположена фигура и пред това, което намира от нея като нюанси и багри, тогава аз

веднага усещам какво точно чувствуваха Духовете на Мъдростта там, на Слънцето, понеже сега то отново прозвучава в думите: „И правете това за Мое възпоминание“*21. Опазването на миналото и пренасянето му в бъдещето: Тези думи стават разбираеми за нас едва след като се научим да проникваме в тях, изхождайки от закономерностите на Космоса Тук аз бих желал само да загатна как едно художествено произведение от най-висок ранг е фактически свързано с основните закономерности на Космоса.

А следващия път нашата задача ще се състои в следното: да обхванем Христовото Същество с оглед духовната същност на Слънцето, и после да се прехвърлим към духовната същност на Луната.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Берлин, 14 Ноември 1911

В хода на двете последни лекции ние се опитахме да посочим как зад материално-вещественя свят на физическите процеси винаги трябва да търсим скритото присъствие на определени духовни сили. Най-напред се опитахме да охарактеризираме духовните сили, скрити зад топлинните явления, а после духовните сили, скрити зад въздуха. За да стигнем до подобна характеристика, ние трябваше да се пренесем в твърде отдалечени периоди от планетарната еволюция на Земята, като в стремежа си да опишем чисто духовните съотношения, лежащи в основата на материалния свят, ние трябваше да отправим поглед към нашия собствен душевен живот. Напълно естествено е, че за да охарактеризираме едно или друго явление, ние се нуждаем от съответните представи. Да, ние се нуждаем от строго определени представи, защото сами по себе си, думите не могат да ни помогнат. Ние видяхме, че духовните съотношения, върху които първоначално насочихме нашето внимание, са толкова отдалечени от душевните изживявания на съвременния човек, че фактически е много трудно да се позоваваме на тях. Ние видяхме, че най-дълбоката същност на всички топлинни явления няма нищо общо с външния физически огън, с външната физическа топлина.

Разбира се, от гледна точка на съвременния човек е твърде гротескно, когато в основата на огъня, в основата на всички топлинни явления, ние поставяме не друго, а космическата саможертва на строго определени духовни Същества, чието еволюционно равнище на Стария Сатурн ние внимателно проследихме, само жертвата на Престолите в името на Херувимите. И всъщност ние трябваше да подчертаем: Тази жертва, извършена в тогавашната степен от планетарната еволюция на Земята, днес отново застава пред нас под илюзорната форма на всичко онова, което само изглежда като огън, като топлина.

Последния път стана още дума и за това, че зад подвижните въздушни маси, зад различните газове, всъщност се крие нещо съвсем различно от възприятията, до които стигаме чрез нашите физически сетива, а именно нещо, което обозначихме като „безкористна всеотдайност“, характерна за точно определени свръхсетивни Същества. Ето какво е скрито зад всеки полъх на вятъра, зад всяко движение на въздуха. Следователно, външните сетивни възприятия ни водят само до една илюзия, до една Майя; и не стигаме до точните представи само тогава, когато правим стъпката от Майя към истинското духовно-научно изследване.

Практически огънят, топлината и въздухът са също толкова действителни, колкото и отражението на онзи човек, който се оглежда в огледалото. Защото както, общо взето, огледалното отражение съпоставено с действителният човек е една илюзия, така стоят нещата и с огъня, топлината и въздуха; скритите, невидими духовни сили се отнасят към тях по същия начин, както се отнася действителния човек към своето огледално отражение. В света на истината ние сме призовани да търсим не огън или въздух, а „жертви“ и „безкористна всеотдайност“.

И така, пристъпвайки към саможертвата на Престолите и виждайки безкористната всеотдайност на Херувимите, ние се издигаме от степената на стария Сатурнов живот до степената на стария Слънчев живот. Там в условията на Старото Слънце, т.е. в условията на второто планетарно въплъщение на нашата Земя, ние откриваме нещо много важно, което ще ни улесни в разбирането на нашето собствено развитие. Но за да преминем от света на Майя в света на истината, ние отново се нуждаем от едно точно определено понятие. Става дума за следното.

Когато в условията на външния свят човекът замисля или предприема някакви действия, по правило в основата им лежат неговите волеви импулси. Независимо дали само повдига своята ръка или извършва някаква героична постъпка, и в двата случая първопричината е във волевите импулси. От волевите импулси тръгва всичко онова, което после се проявява като движение, действие и т.н. Обикновено хората смятат, че мащабните, великите действия са свързани с могъщи, волеви импулси, а незначителните действия са свързани със слаби волеви импулси. Накратко, хората смятат, че великите действия произтичат от могъщи волеви импулси.

Обаче това твърдение е вярно само до известна степен. От определен момент нататък, то изобщо не е вярно. Колкото и странно да ни се струва, имайте предвид, че определени действия, които човекът предприема, определени действия, засягащи преди всичко духовния свят, изобщо не зависят от силата на нашите волеви импулси. Естествено, в условията на физическия свят, където се намираме за известно време, размерите на нашите действия зависят от силата на волевите импулси, така че големите

постижения, независимо в коя област, винаги са свързани с по-малки или по-големи усилия. Обаче в духовния свят всичко това престава да е валидно; там е валидно точно обратното. Там в основата на машабните действия, на инициативата, ако изобщо мога да си послужи с тези изрази, лежи не някакво усилване на положителните волеви импулси, а резигнацията, отказът от действия! За да се убедим в това, ние можем да тръгнем от най-незначителните подробности, стига те да имат отношение към духовните факти. Ние постигаме известна духовна активност, духовна деятелност не като изкарваме на преден план нашите горещи необуздани желаня; в духовния свят ние ставаме силни само тогава, когато обуздаваме нашите горещи желаня, само тогава, когато отказваме да задоволим нашите страсти.

Нека да си представим, че чрез вътрешната си духовна активност даден човек желае да постигне нещо в света. За тази цел, на първо място той трябва да се научи да овладява своите горещи желаня, своите страсти. И ако с оглед на физическия свят е ясно: Хората са по-напористи, ако се хранят по-добре, то с оглед на духовния свят в случая аз не давам препоръки, а само описвам фактите! постиженията нарастват, само ако хората, примерно, постят или вършат нещо друго, за да укротят своите горещи желаня, своите страсти. Към най-забележителните духовни постижения, към бих казал магическите постижения на човека спада и продължителната, старателна подготовка, свързана с отказ, с обуздаване на желанята, страстите и волевите импулси, които непрекъснато се пораждаат в душите ни. И ние ставаме толкова по-сигурни и по-уверени в света на мислите, колкото по-малко „искаме"! Сега ние всъщност пропускаме живота покрай нас и вече не се вълнуваме от това или онова, а приемаме нещата единствено според изискванията на Кармата*22.

При един човек, който е прекалено невъздържан и страстен и дава предпочитания главно на доброто яде не и пиене, може да се наблюдава следното: Ако той например е учител или възпитател, става така, че с думите, които отправя към своите ученици, той не постига почти нищо; колкото и старателно да им говори, думите му влизат през едното ухо и излизат през другото. И сега той стига до заключението, че вината е у учениците. Обаче това съвсем не е вярно. Защото всеки човек, чието светоусещане предполага съществуването и на един друг, свръхсетивен свят, всеки човек, който живее хармонично и се храни с мярка, кой то се вслушва в знаците на съдбата, постепенно забелязва, че думите му придобиват все по-голяма сила; да, дори погледът му става все по-силен, а често пъти не се налага дори и да поглежда; достатъчно е да има в главата си една положителна, ведрa мисъл, и тогава той няма нужда да я изговаря: Тя сама ще премине в душите на учениците. Всичко това е

свързано на първо място със степента на резигнацията, с обуздаването на страстите.

И така: правилният път за духовни постижения във висшите светове минава през резигнацията. Разбира се, тук са възможни стотици и хиляди заблуждения. Всички Вие добре знаете как изглежда във външния свят аскетата*23, себе-измъчването. Обаче в много случаи тъкмо това себе-измъчване поражда известна наслада и съответният човек търси аскетата именно с тази цел. Естествено, тук аскетата не върши нищо; защото тя има значение само тогава, когато идва като един вид съпровождащо явление на това, което нарекохме „обуздаване на желанията“. Нека отново да напомня, че ние имаме нужда да постигнем точно това душевно качество: Творческият отказ, творческото овладяване на желанията, творческата резигнация. Изключително важно е, че след като се научим да изживяваме този отказ, тази творческа резигнация, ние стигаме до съвсем нови представи, които именно защото са твърде отдалечени от ежедневието ни потопяват още по-дълбоко в общочовешката еволюция. Впрочем нещо подобно става и в хода на самата еволюция, например, при прехода от Старото Слънце към Старата Луна. Тогава също настъпва един вид резигнация на онези свръхсетивни Същества, за които знаем, че са свързани с планетарното развитие на Земята. Нека още веднъж да разгледаме отношенията на Старото Слънце, като първоначално се спрем на някои подробности, които въпреки, че са ни познати продължават да изглеждат доста загадъчни за нашите очи.

Ние многократно сме описвали определена категория свръхсетивни Същества, за които сме свикнали да казваме, че те са един вид „изостанали“ в своето развитие. Ние добре знаем, че от определен момент нататък, в еволюцията на Земяното човечество се намесват т.н. луциферически Същества*24. Ние многократно сме посочвали: Тези луциферически Същества атакуват нашето астрално тяло именно в хода на Земяното развитие, защото в хода на старото Лунно развитие те не са постигнали онази еволюционна степен, която са могли да постигнат. Аз често съм прибегвал до твърде прозаичното сравнение: Както слабите ученици „остават“ в същия клас, така „остават“ или „изостават“ в своята космическа еволюция и свръхсетивните Същества, за да се опитат по-късно да „наваксат“ своето изоставане; а специално луциферическите Същества се опитват да постигнат това като се настаняват в астралното тяло на Земяния човек.

След всичко казано до тук, лесно би могла да възникне следната мисъл: Всъщност тези свръхсетивни Същества са в известен смисъл дефектни, те са вечните „повтарячи“, те са „бавно развиващите се“ духовни Същества; но защо те „изостават“ в своето развитие? Но би могла да възникне и съвсем друга мисъл: Ако луциферическите Същества не бяха изостанали

на Старата Луна, човекът никога не би стигнал до свободата, до способността за самостоятелно мислене! Така че от една страна, и това е лошата страна, човекът дължи на луциферическите Същества важното обстоятелство, че в своето астрално тяло той носи неизброими желаниа и страсти, които сякаш се спускат от известна височина и ги свалят в понижните области на битието. От друга страна обаче, ако не беше присъствието на луциферическите Същества в астралното тяло на човека, той нямаше да може да греши, да се отклонява от доброто, следователно той нямаше да стигне до свободата, до това, което наричаме свобода на волята. И така, ние дължим на луциферическите Същества, наред с всичко останало, също и нашата свобода. Следователно, едностранчивото твърдение, че луциферическите Същества влияят само пагубно върху човека, не е вярно; по-скоро той може да разглежда тяхното изоставане като нещо добро, като нещо, без което той просто не би могъл да постигне своето човешко достойнство.

Но в основата на това изоставане, което са претърпели луциферическите и ариманически Същества, лежат много по-дълбоки причини и те могат да бъдат доловени още на Стария Сатурн, въпреки че за нас е изключително трудно да ги обхванем с ясното човешко съзнание, понеже едва ли на някой от говоримите езици съществуват необходимите за тази цел думи. Напротив, когато се приближаваме до старото Сатурново състояние, ние можем да го опишем съвсем точно, ако си послужим с понятия като „укротяване на желаниа“, „отказ от желаниа“, „резигнация“ и т.н. Защото в основата на такова изоставане, отнасящо се за определени свръхсетивни Същества, лежи именно тяхната резигнация. През епохата на Старото Слънце ние можем да наблюдаваме следното.

Вече видяхме, че Престолите или Духовете на Волята принасят жертва в името на Херувимите. Това става не само по времето на Стария Сатурн, но и по времето на Старото Слънце. И така, ние имаме пред себе си следния образ: Ето тук се намират Престолите, Духовете на Волята, с тяхната саможертва, която Херувимите приемат. И истинската същност на огъня, на всевъзможните топлинни състояния, е скрита тъкмо в тази космическа саможертва. Ако отправим ретроспективен поглед към Хрониката Акаша и потърсим там една от характерните особености на Старото Слънце, ще установим следното: Престолите са вгълбени в своето жертвоприношение и остават там, до жертвоприношението; да, сега ние имаме пред себе си Престолите жертвоприносители, а над тях част от Херувимите, към които се издига димът на жертвата, така че те приемат в себе си топлината и всичко, което струи от жертвата. Обаче друга част от Херувимите върши нещо съвсем друго: Те не приемат жертвата, те отказват да приемат жертвата. Ето как ние допълваме образа, до който стигнахме последния път.

Сега в този образ ние имаме Престолите-жертвоприносители и Херувимите, които приемат жертвата; обаче има и такива Херувими, които не одобряват жертвата, които връщат жертвата. Да, изключително интересно е да проследим този факт в Хрониката Акаша. Защото след като безкористната всеотдайност, присъща за Духовете на Мъдростта, се влее в топлината на жертвата, тогава, през епохата на Старото Слънце, жертвеният дим се издига нагоре, откъдето Архангелите го връщат обратно долу, вече под формата на светлина. Обаче сега ние констатираме и нещо, което не изглеждаше по този начин в пространството на Старото Слънце: Сега жертвеният дим не бива връщан от Архангелите под формата на светлина, сега той бива отблъснат от Херувимите, така че се понася в обратна посока, натрупва се бих казал под формата на жертвени облаци в Слънчевото пространство; да, първо жертвата се издига нагоре, после жертвата се спуска надолу; веднъж тя бива приета, втори път отхвърлена. В известен смисъл ние откриваме тази среща на същинските духовни формации като един вид сблъсък между това, което последния път нарекохме „външен" и „вътрешен" пласт, имайки предвид двете основни измерения на Старото Слънце; така че по средата остава един „разграничителен" пласт: там се намират Престолите жертвоприносители, от външната страна са Херувимите, които приемат жертвата, от вътрешната страна са Херувимите, които отхвърлят жертвата. От неприетата жертва възниква известно „натрупване", известен „застой", а по-късно се стига до една духовна формация, наподобяваща формата на пръстен; и най-отвън ние имаме отразената обратно светлинна маса.

Нека да си представим този образ съвсем нагледно и живо: В пространствен смисъл, Старото Слънце застава пред нас като един вид космическа сфера, извън която е невъзможно да си представим абсолютно нищо, а за самото „пространство" можем да говорим само доколкото имаме предвид Йерархията на Архангелои. Нека да си представим и друго: Как в средата на тази пръстеновидна формация се сблъскват двата вида жертви приетите и отхвърлените. И сега от сблъсъка между приетите и отхвърлените жертви, на Старото Слънце възниква нещо, което бихме могли да наречем „удвояване" или „разделяне" на цялата Слънчева субстанция. Известна представа за нещата бихме могли да получим, само ако сравним тогавашното Старо Слънце с външните очертания на днешната планета Сатурн: Едно кълбо, обвито от пръстен; отхвърлените жертви се натрупват откъм вътрешната страна, докато откъм външната страна, под формата на пръстен, се разполага другият вид жертви, приетите жертви. Ето как енергията на отхвърлените жертви практически разделя Слънчевата субстанция на две отделни части.

И следователно, какво се получава, когато част от Херувимите проявява такава невъзприемчивост, такава резигнация спрямо жертвата? Сега ние навлизаме в една извънредно трудна област на човешкото познание и там Вие ще съумеете да осъществите някакъв напредък само в хода на редовни и продължителни медитации. Само след продължителен размисъл върху онези понятия, на които ще се спрем след малко, Вие ще стигнете до реалното съдържание, което лежи в тяхната основа.

И така, ние трябва да свържем резигнацията, за която вече стана дума, с нещо чието възникване на Стария Сатурн сме вече обсъждали: А именно, с възникването на времето. Ние видяхме, че на Стария Сатурн времето възниква едва с появата на Архаите, или Духовете на Времето, така че да се говори за „време“ преди Стария Сатурн просто няма никакъв смисъл. От тогава насам, както сме свикнали да казваме, „времето продължава“. Качеството „продължава“ се съдържа в понятието „време“. Но тук има и нещо друго: Когато казваме, че „времето продължава“, това всъщност означава следното: Навлизайки в Хрониката-Акаша, ние откриваме Стария Сатурн и Старото Слънце, и по-точно откриваме, че на Стария Сатурн времето възниква, и че на Старото Слънце то също е налице. И ако обобщим всички подробности относно Стария Сатурн и Старото Слънце, за които стана дума през последните две лекции, ще видим, че впоследствие „времето“ се явява като един универсален елемент за всички еволюционни процеси. Ние не бихме могли да изключим времето от нито един еволюционен процес. Ние видяхме, че Духовете на Време то се появиха на Стария Сатурн, и че от тогава времето беше един вид имплантирано във всеки отделен процес на битието. И сега ние трябва да свържем с времето всичко онова под формата на образи, на имажинации до което сме стигнали в мисловното обхващане на света. Следователно, ако в света ставаше само това, което може да се случи в условията на „жертвата“ и „безкористната всеотдайност“, тогава всичко щеше да се окаже подчинено на времето. В света не би съществувало нищо, което да остане неподчинено на времето. Или с други думи: всичко щеше да стане подвластно на времето; всичко щеше да попадне под властта на „раждането“ и „умирането“.

Обаче онези Херувими, които отхвърлиха жертвата, които отхвърлиха, бих казал, уханието и дима на жертвата, сториха това, понеже искаха да се разграничат от някои качества, от някои особености, присъщи на жертвата. И към тези нежелателни качества, спадат преди всичко „раждането“ и „умирането“. Целият отказ на Херувимите да приемат жертвата е свързан с тяхната еманципация по отношение на времето. Да, те трябваше да надраснат времето, да се освободят от времето; да отхвърлят от себе си не само жертвата, но и всяка зависимост от времето. Ето защо една от главните особености на старото Сатурново развитие е

следната: Определени отношения, които продължават и след Стария Сатурн, така да се каже, по права линия, и които имат нещо общо с „жертвата“ и „безкористната всеотдайност“, остават подчинени на времето, докато други „отношения“, зависещи от резигнацията и отказа на Херувимите да приемат жертвата, се освобождават от времето, така че по този начин възниква това, което наричаме „неподвластност на времето“ или „вечност“. Тук ние ставаме свидетели на един изключително важен момент от развитието на Старото Слънце, а именно до разделянето на „време“ и „вечност“. Благодарение на Херувимите и тяхната резигнация, в свръхсетивния свят на Старото Слънце възниква едно ново качество, „вечността“. Всичко това става през епохата на Старото Слънце.

Следователно, когато се потопим в нашата собствена душа и постигнем там една душевна атмосфера, близка до „резигнацията“ и „неприемането на жертвата“, ние установяваме, че в определен момент от еволюцията нека засега да се ограничим само с разглеждането на Стария Сатурн определени божествено-духовни Същества успяват да извоюват вечност и безсмъртие, понеже изпитват индиферентност и резигнация както към космическата жертва на Престолите, така и към безкористната всеотдайност на другите свръхсетивни Същества. И така, ако на Стария Сатурн възниква времето, сега виждаме, че през епохата на Старото Слънце, определени процеси и събития се освобождават от времето, стават неподвластни на времето. Аз вече казах и моля това да бъде добре запомнено че вечността не започва на Старото Слънце; нейната подготовка се извършва още през епохата на Стария Сатурн. Обаче изразяването на тези отношения с ясни и точни понятия става възможно едва през епохата на Старото Слънце. На Стария Сатурн разграничаването между „време“ и „вечност“ би било просто немислимо, понеже нашите понятия не са достатъчно прецизни, за да предприемем подобна характеристика.

И така, ние получихме известна представа за резигнацията на Боговете и техния отказ да приемат жертвата на Престолите в хода на старото Слънчево развитие; ние получихме известна представа и за начина, по който Боговете извоюваха своето безсмъртие. Но какви са понататъшните последици от всичко това?

От описанията във „Въведение в Тайната наука“, които в известен смисъл трябваше да останат все още в областта на Майя, ние знаем, че след Старото Слънце идва третото планетарно въплъщение на нашата Земя, а именно Старата Луна, като в самия край на старото Слънчево развитие всички процеси и събития потъват в един вид мрак, в един космически хаос, за да излязат от там под обновената форма на онова, което наричаме Старата Луна. Но тук ние отново се натъкваме на един

вид космическа жертва, чийто външен изглед наподобява това, което обозначаваме като топлина. Следователно, всичко онова, което беше останало от Старото Слънце като някаква разновидност на топлината, се появява отново в условията на Старата Луна. А „безкористната всеотдайност“ сега ние виждаме под формата на „въздух“. Обаче на Старата Луна продължават не само тези две състояния. Продължава също и резигнацията, неприемането на жертвата. Това, което нарекохме „резигнация“, изпълва абсолютно всички процеси, които се разиграват на Старата Луна. В действителност е точно така: потапяйки се в душевната атмосфера на резигнацията, ние можем да я пренесем, като един вид енергия или сила, във всички процеси, които се разиграват на Старата Луна; продължавайки назад към Старото Слънце, ние също бихме могли да установим някакво съответствие между вътрешните душевни опитности на човека от една страна и външния свят от друга страна. Това, което беше „жертва“, се проявява под външната илюзорна форма на топлината; а това, което нарекохме „безкористна всеотдайност“ се проявява под външната илюзорна форма на „въздух“ или „газообразните вещества“.

Но какво става с резигнацията? Това, което нарекохме „резигнация“, се проявява под външната илюзорна форма на „водата“, на „течния елемент“. Водата също е илюзия, Майя, и това не би било така, ако духовната същност на водата не се определяше именно от пренебрежението, от резигнацията на Боговете. Навсякъде по света, зад всевъзможните разновидности на водния елемент, е спотаена резигнацията на Боговете! Както топлината е само една външна илюзия, зад която гори жертвата; както въздухът е само една външна илюзия, зад която откриваме безкористната всеотдайност на Боговете; така и водата, като субстанция, е само една сетивна илюзия, едно измамно отражение, зад което е спотаена резигнацията на определени свръхсетивни Същества спрямо нещата, които им се предлагат от други свръхсетивни Същества.

Бихме могли да се изразим и по друг начин: Дъждът се излива, потоците ромолят и водните маси прииждат, само защото зад водната субстанция е спотаена резигнацията! Сега ние знаем: В прехода от Старото Слънце към Старата Луна въздухът се сгъстява до степента „вода“; водата възниква едва на Старата Луна ;на Старото Слънце не съществува никаква вода. Онези натрупващи се „облачни маси“, които ясновидецът вижда в Хрониката-Акаша, постепенно се сгъстяват до „водни маси“; тези водни маси се проявяват на Старата Луна под външната форма на това, което наричаме „Лунно море“.

Ако истински вникнем в тези факти, ние винаги ще сме в състояние да отговаряме на много от въпросите, които биха могли да възникнат в тази област. От резигнацията възниква водата; фактически водата

представлява разновидност на резигнацията. Така ние стигаме до едно извънредно одухотворяване на понятия като „въздух“, „вода“ и т.н.

Но сега идва ред и на един друг важен въпрос: Има ли известна разлика между Херувимите, които приемат жертвата и Херувимите, които я отхвърлят? И как точно се проявява тази разлика?

Разлика има и тя се проявява по следния начин. Колкото повече напредва развитието на Старата Луна, толкова по-отчетливо изпъкват последиците от резигнацията. Защото, ако резигнацията не би съществувала, ако в духовния свят се намираха само онези Херувими, които приемат отправяната към тях жертва, тогава те казано образно щяха да включат уханието и дима на жертвата в своята собствена субстанция, т.е. щяха да включат в себе си и част от качествата на жертвата. Нека да допуснем, че тези Херувими биха поискали да извършат едно или друго действие. Тогава, външно погледнато, би се получило следното: Всичко, което нерезигнираните Херувими биха извършили с жертвената субстанция, щеше да намери видим израз в промяната на въздушните маси. Обаче другите Херувими отблъскват жертвата и по този начин те преминават от „тленност“ в „безсмъртие“, от „преходност“ в „непреходност“. Но самата жертвена субстанция е все още налице, тя е, така да се каже, изтръгната от силите, които иначе биха били приети от Херувимите, и сега вече тя не е принудена да следва техните подтици, техните импулси. И какво става с тази жертвена субстанция?

Става следното: Сега идват други свръхсетивни Същества, които завладяват жертвената субстанция и след като тя вече не е в ръцете на Херувимите, тези Същества стават независими от Херувимите; те стават напълно самостоятелни и ги виждаме да действуват редом с Херувимите, докато в противен случай т.е. ако Херувимите биха приели жертвената субстанция -, те щяха да бъдат управлявани от Херувимите. Ето как възниква и пълната противоположност на резигнацията: Определена категория свръхсетивни Същества привличат към себе си разпиляната в Космоса жертвена субстанция и отсега нататък осъществяват своите действия вътре в самата нея, в самата жертвена субстанция. И това са именно „изостаналите“ Същества, така че „изоставането“ е последица от резигнацията на Херувимите. И все пак точно Херувимите са тези, които поради обстоятелството, че отблъскват жертвата предоставят на другите Същества способността да изостанат в своето развитие. Да, благодарение на факта, че една жертва бива отблъсната, другите свръхсетивни Същества, които не отхвърлят жертвата, и които дават израз на своите желания, на своите страсти, завладяват обекта на жертвата, завладяват самата жертвена субстанция и по този начин постигат независимост и равнопоставеност спрямо останалите свръхсетивни Същества.

Ето как в прехода от Старото Слънце към Старата Луна, наред с безсмъртието на Херувимите, други свръхсетивни Същества получават уникалната възможност да се отделят и то радикално! от възходящото развитие на Херувимите, да се отделят от безсмъртните Същества! И сега, вниквайки в по-дълбоките причини за „изоставането“, ние виждаме, че всъщност първичната вина за изоставането ако изобщо тук е уместно да се говори за първична вина далеч не следва да бъде приписвана на тези Същества, които изостават. Ето какво трябва да запомним! Защото ако Херувимите бяха приели жертвата, луциферическите Същества нямаше да изостанат; те просто не биха разполагали с никаква възможност да се възползват в жертвената субстанция. Първопричината за преждевременната самостоятелност на луциферическите Същества е в резигнацията на Боговете, в отблъскването на жертвата. Следователно, според мъдрото ръководство на света, Боговете сами трябваше да създадат своите врагове! Ако Боговете не бяха отблъснали жертвата, ако Боговете не бяха потънали в своята резигнация, тогава луциферическите Същества нямаше да оказват никаква съпротива. Или, за да се изразим по-просто, бихме могли да кажем, че Боговете сякаш предвидиха: Да, ако ние напредваме така, както правим това в прехода от Стария Сатурн към Старото Слънце, тогава никога не биха могли да възникнат свободни човешки същества, никога не би могла да възникне свободната човешка воля. Ние, Боговете, действително би трябвало да срещнем своите космически врагове, в лицето на тези Същества, за да усетим съпротивата на всичко онова, което е подчинено на времето. Ако бихме подреждали нещата единствено според нашите замисли, ние никога нямаше да усетим никаква съпротива. Ако бихме тръгнали по лекия път да приемем безотказно всички жертви, цялата еволюция щеше да зависи само от нас. Обаче ние имаме други намерения. Ние искаме да видим около себе си същества, които са свободни от нас и които могат да се противопоставят. Ето защо ние отхвърляме жертвите: защото по този начин благодарение на нашата резигнация и благодарение на Съществата, които не отхвърлят жертвите ние осигуряваме нашите врагове!

И така, ние виждаме, че коренът на злото съвсем не е в т.н. зли Същества, а в т.н. добри Същества, чиято резигнация стана главната причина за възникването на злото. Естествено, тук някой лесно би могъл да възрази и аз Ви моля добре да вникнете в това възражение като каже примерно следното: Но досега аз имах едно по-добро мнение за Боговете! Досега аз смятах, че Боговете насърчават човешката свобода без да предоставят на човека да върши злото! А как се стигна до там, че всички тези добри Богове измислиха човешката свобода заедно със способността да се върши злото?

Тук бих желал да припомня за онзи испански крал, който намирал света за невъобразимо сложен и веднъж по този повод казал: Ако Боговете се бяха допитали до мен, светът щеше да бъде устроен много по-просто. Да, в своята гордост, човекът би могъл да си въобразява, че светът може да бъде устроен и по-просто; обаче все пак, Боговете знаят това по-добре, и те не оставиха създаването на света в ръцете на човека.

Ние бихме могли да осветлим този проблем и от чисто научна гледна точка. Нека да си представим, че на определено място трябва да се издигне една подпорна колона, но идва някой и без никакви обяснения заявява: Не, тази подпорна колона не трябва да стои тук! Или да си представим друга ситуация: На даден строеж хората имат нужда от някаква триъгълна конструкция, но идва някой и пита: А защо този триъгълник има само три ъгъла? Естествено, само Господ Бог може да построи такъв триъгълник, който да не е съставен от три ъгъла! Обаче в един триъгълник, който не е съставен от три ъгъла, има толкова смисъл, колкото и в ситуацията, при която Боговете дават на човека свободата, но го лишават от способността да върши злото, от способността да страда. Точно както трите ъгъла са неотменима част от същността на триъгълника, така и способността да се върши злото, породена от резигнацията на духовните Същества, е неотменима част от човешката свобода. Да, всичко това спада към резигнацията на Боговете, които извадиха еволюцията от лоното на безсмъртието, за да отнемат именно чрез отказа от жертвата онази степен на безсмъртие, която после те отново връщат този път под външната форма на злото в прекрасния свят на доброто. Боговете не се отдръпнаха от злото, понеже единствено то можеше да издигне човека до свободата. Ако Боговете биха отблъснали злото, светът щеше да се превърне в една монотонна и пуста арена на живота. Боговете трябваше да допуснат злото не заради друго, а в името на човешката свобода, като за тази цел те трябваше да извоюват за себе си силата, която гарантира обратното превръща не на злото в добро. А тази сила може да бъде придобита само като последица от отказа, от резигнацията.

Както знаете, за да се докоснат до великите мирови тайни, религиите винаги прибегват до образите, до имагинациите. Днес ние наистина сме в състояние да надникнем в прадревните епохи от еволюцията на света, и като особена помощ за нас идва обстоятелството, че към понятията „жертва“ и „безкористна всеотдайност“, можем да прибавим и понятието „резигнация“; по този начин ние правим решителна стъпка от илюзорния свят на Майя към света на истината. От своя страна, религиите също се опитват да окажат помощ на хората, като им предлагат подобни образи и понятия. Още в началото на Стария Завет ние се натъкваме на понятието „жертва“, „резигнация“ и „отхвърляне на жертвата“. Спомнете си

например библейския разказ за Авраам*25, който трябваше да принесе в жертва своя единствен син и за отказа на Бога да приеме тази жертва на патриарха. Веднъж аз казах следното: Да предположим, че жертвата на Авраам беше приета; да предположим, следователно, че Исак беше умъртвен от своя баща. Тогава приемайки жертвата, Бог просто би изличил целия древноеврейски народ от лицето на Земята, понеже след Авраам, негов родоначалник е именно Исаак. Отхвърляйки жертвата, Бог предоставя всичко, което произлиза от Авраам, на една друга сфера, която е напълно извън неговото влияние. Ако би приел жертвата, Бог трябваше да приеме в себе си и цялата неизградена общност на древноеврейския народ, защото тогава пожертваният Исак би останал в лоното на Бога. Но Бог отхвърля жертвата и предоставя цялата понататъшна еволюция на нещо, над което той няма никакво влияние, на Земята. Да, жертвоприношението на древните патриарси е нещо, до което ние лесно можем да се доближим с помощта на понятия като „резигнация“, „отхвърляне на жертвата“ и т.н.

Обаче резигнацията на висшите Същества ние можем да срещнем и на друго място от нашата земна история, и тук ние отново ще посочим нещо, за което стана дума последния път, а именно „Гайната вечеря“ на Леонардо да Винчи. Извикаме ли тази сцена пред душата си, ние сякаш се изправяме пред централното събитие от планетарната еволюция на Земята, пред самия Христос. И сега, за да проникнем в дълбокия смисъл на този образ, ние трябва да си спомним и думите от Евангелието на Матей: „Или мислиш, че не мога да призова цяло войнство от Ангели, ако поискам да се избавя от жертвената смърт?“*26 Да, най-лесното, което би могъл да предприеме Христос в този момент, щеше да срещне отказ и резигнация от страна на Бога. Но тук ние срещаме нещо друго: предварителния, величествен отказ от страна на Христос Исус, един отказ от избавление, благодарение на който в Неговата сфера се промъква самия враг: Юда. Така в Христос Исус ние трябва да виждаме едно отражение на онези Същества, с чиято еволюционна степен се запознахме току-що, онези свръхсетивни Същества, които трябваше да отхвърлят жертвата, онези свръхсетивни Същества, чиято дълбока същност се свежда именно до резигнацията.

Христос решително отхвърля всичко онова, което би трябвало да се случи, ако Той не би разрешил настъплението на своя враг Юда; същото стана и през епохата на Старото Слънце, когато чрез своята резигнация Боговете сами призоваха своите собствени врагове. Същият процес се повтаря и в четвъртото въплъщение на нашата планета, което наричаме Земя: Христос в средата на 12-те ученици, заедно с Юда, който е предателят и символизира враждебните сили, надигащи се срещу добрите Богове. За да настъпи един безкрайно важен обрат в общочовешката

еволуция, Христос сам трябва да призове своя враг. Приближавайки се до този могъщ, космически обрат в еволюцията на света и човека, ние отново си спомняме за Тайната вечеря и за думите, които прозвучаха там: „Ще ме предаде онзи, за когото натопя залька и ще му го дам", защото сега ние наистина виждаме земния облик на онези враждебни сили, които навремето Боговете сами призоваха.

Аз често давам следния пример: Ако един обитател на Марс би слязъл на Земята, вероятно щеше да намери редица интересни забележителности, макар че едва ли би могъл да ги разбере както трябва. Ако обаче би погледнал „Тайната вечеря" на Леонардо да Винчи от една космическа гледна точка, която е еднакво важна както за Марс, така и за Земята -следователно, една гледна точка валидна за цялата Слънчева система-,тогава от „Тайната вечеря" той би извлякъл истинския смисъл на Земята, истинската мисия на Земята. Това, което е нарисувано в земната картина, е валидно за целия Космос: определени сили се противопоставят на безсмъртните божествени сили. Докато от една страна имаме Христос, седнал всред апостолите, който съвсем скоро ще преодолее земната смърт и, следователно, ще постигне триумфа на безсмъртието, от друга страна ние заставаме пред онзи неповторим момент, когато Боговете изобщо се отделят от времето, постигат пълна победа над времето, или с други думи, стават безсмъртни. Ето какво можем да усетим в сърцата си, когато съзерцаваме „Тайната вечеря" на Леонардо да Винчи. И Ви моля да не възразявате, че ако някой човек с наивна и проста душа съзерцава „Тайната вечеря", той едва ли ще стигне до знание то за всички тези неща. Впрочем той няма и защо да стига до това знание! Защото една от най-шешметните тайни на човешката душа се състои в следното: Разумът никога не може да обясни това, което душата чувствава! Нима цветето познава законите, според които то израства нагоре към Слънцето? Разбира се, че не и все пак то расте. Както цветето няма нужда да познава природните закони, така и човешката душа не се нуждае от разума, за да почувствува неизмеримото величие, когато се изправи пред един Бог и пред неговия враг, когато се изправи пред художествения образ на противоположността между вечното и преходното. Тази противоположност не се поддава на разума, тя нахлува с магична сила в душата и човекът, застанал пред този образ, просто изтръпва, понеже усеща, че гледа огледалния образ на нещо, което се разиграва в Космоса. И художникът няма нужда да бъде някакъв окултист, за да изобрази с чисто физически средства едно велико, космическо събитие. Обаче душата на Леонардо да Винчи беше изпълнена тъкмо с тези сили, които можеха да дадат видим израз на това забележително, космическо събитие. Да, великите произведения на изкуството дължат своята разтърсваща сила на обстоятелството, че те са

дълбоко свързани с универсалния, космически смисъл на мирозданието. Художниците от по-ранните епохи бяха свързани с универсалния смисъл на мирозданието, без самите те да знаеха това. Обаче изкуството би потънало в пълен упадък, изкуството би загинало, ако занапред то не съумее да извлече от антропософското познание своите свършено нови принципи.

Да, подсъзнателното изкуство принадлежи към миналото. А изкуството, което черпи своите инспирации от антропософията, се намира едва в своето начало. Но тъкмо то е изкуството на бъдещето. И както е вярно, че художникът от миналото нямаше никаква нужда да знае какво лежи в основата на художественото произведение, също така вярно е, че художникът на бъдещето трябва да знае, разчитайки обаче именно на онези сили, които са една разновидност на самия Космос, независимо че бликат от неговата собствена душа. Защото в антропософията, в Духовната наука вниква не онзи, който я превръща в наука на разума, служейки си с всевъзможни мисловни конструкции и схеми, а онзи, който при всяко от нашите понятия като например „жертва“, „безкористна всеотдайност“ и „резигнация“ -, при всяка дума, усеща един трепет, усеща нещо, което просто иска да взриви понятието или думата, за да изяви себе си в безкрайното богатство на образа.

Хората прибягват до схеми, само ако вярват, че мировата еволюция може да бъде обхваната с помощта на абстрактни понятия. Но ако искаме да си послужим с образни и живи понятия като „жертва“, „безкористна всеотдайност“ и „резигнация“, тогава схемите са напълно безполезни. Трите Логоса*²⁷ също биха могли да бъдат включени в една или друга схема, но в този случай те няма да означават нищо друго, освен шест букви. Но поискаме ли да оживим в душите си понятия като „жертва“, „безкористна всеотдайност“ и „резигнация“, тогава ние трябва да се пробудим за истинските образи, както това стана последния път при описанието на Престолите, на тяхната жертва в името на Херувимите, на жертвения дим, издигащ се към небето и връщан обратно от Архангелои под формата на светлина. И когато следващия път пристъпим към Старата Луна, ние ще видим, че там образите стават още по-богати и че всред тях се забелязва един вид втечняване на натрупаните въздушни маси, които се съгъстват до степента „вода“ и всред които припламват светкавиците на Серафимите. И тогава ние трябва да погледнем към тези по-богати представи с усещането: Да, за да изобрази външния свят, новото човечество ще трябва да си достави и новия художествен материал, новите художествени средства, понеже в противен случай то ще трябва да се задоволи единствено с образите от Хрониката-Акаша.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Берлин, 21 Ноември 1911

Навлизайки в една доста трудна област от нашия антропософски мироглед, ние стигнахме до там, че зад явленията на външния сетивен свят, започнахме макар и само отчасти да различаваме определени процеси и събития, които всъщност протичат в духовния свят. Въпреки че тези сетивни явления не показват в достатъчна степен присъствието на духовни сили зад своя външен облик, както това става в нашите душевни изживявания, все пак ние се досещаме за наличието на определени духовни качества, на определени духовни въздействия. Това, което например в обикновения живот изглежда като топлина или „огън“, ние се научихме да го разглеждаме като външен израз на жертвата. А зад това, което наричаме „въздух“ и което изобщо не разкрива, поне пред нашия разум, своята духовна природа, ние се научихме да различаваме т.н. безкористна всеотдайност на определена категория свръхсетивни Същества. И накрая, зад „водата“, ние открихме това, което нарекохме резигнация, индиферентност.

Светогледите от близкото минало нека да спомена това само между другото предполагаха някакви духовни качества дори и във външните субстанции, и доказателство за това е фактът, че някои летливи субстанции бяха обозначавани с думата „*Spiritus*“, която днес ние прилагаме в описанието на едни или други духовни процеси, наричайки ги „спиритуални“; докато във външния свят хората до такава степен не пра вят връзка между „спиритуален“ и „духовен“, между „спиритуален“ и „свръхестествен“, че както мнозина от Вас знаят, преди известно време се получи следното: след като пощенските служители трябваше да доставят едно писмо до Дружеството на спиритистите в Мюнхен, те не успяха да научат какво означава дума та „спиритисти“ и връчиха писмото на председателя, оглавяващ Централния съюз на търговците на спиртни напитки.

Но ако искаме да проследим забележителния преход на Земната планета от Стария Сатурн до Старата Луна, ние наистина трябва да си изградим съвсем нови представи за еволюцията в духовния свят. И на първо време ние трябва да изходим от онова, което последния път описахме като „резигнация на Боговете“. Тогава ние видяхме, че всъщност тази резигнация на свръхсетивните Същества се изразява в неприемане на жертвата, принасяна от Духовете на Волята. И ако нагледно си представим, как определени свръхсетивни Същества жертват това, което представлява тяхната волева субстанция, и как по-висшите Същества отказват да приемат тази воля, тогава ние лесно стигаме до непосредственото усещане: Ето, сега волевата субстанция, която беше отхвърлена от по-висшите Същества, остава и се натрупва сред онези

свръхсетивни Същества, които искат, но в крайна сметка не могат да извършат жертвоприношението! И така, ние се доближаваме до определени Същества, които са готови да принесат своята жертва, които, следователно, са готови да се лишат от своята най-съкровена същност, искат да се лишат, но не могат. Или с други думи: Тези Същества копнеят за един вид свързване с по-висшите духовни Същества, но тяхната жертва е отхвърлена и връзката им с по-висшите Същества остава само едно пожелание.

Един вид персонификация на този космически процес макар и представена под една безпощадна форма ние откриваме в библейската легенда за Каин и Авел. Каин също искаше да принесе своята жертва на своя Бог. Обаче неговата жертва остана неодобрена и Бог я отхвърля. Жертвата на Авел има друга съдба и Бог я приема. Сега за нас е важно не друго, а душевното състояние на Каин, когато той вижда, че неговата жертва е отхвърлена от Бога. За да стигнем до дълбоката същност на това, за което става дума тук трябва да имаме предвид следното: Ние не бива механично да пренасяме понятията от нашия обикновен живот в онези свръхсетивни области, които са обект на нашето духовно-научно изследване. Би било напълно погрешно, ако си въобразяваме, че отхвърлянето на жертвата идва в резултат на някаква вина или несправедливост. За вина или грях така както разбираме тези думи с нашето обикновено съзнание в тези свръхсетивни области изобщо не може да става дума. Поведението на тези по-висши Същества, които отхвърлят жертвата, се определя именно от тяхната резигнация. В основата на онова душевно настроение, което се опитахме да охарактеризираме преди осем дни, лежи не някакъв пропуск, някаква вина, а цялото неизмеримо величие, което е присъщо на отказа, на резигнацията. Но сега другите Същества, чиято жертва е отхвърлена, пораждат у себе си едно особено настроение, което дава началото на една извънредно фина враждебност спрямо Съществата, които отхвърлят жертвата. И както ще видим по-късно, в лицето на Каин, тази враждебност се усилва все повече и повече. Разбира се, в отношенията на онези свръхсетивни Същества, които напредват от Старото Слънце към Старата Луна, ние далеч не откриваме същото настроение, което обзема душата на Каин; всред тях ние откриваме нещо съвсем друго. И ние сме в състояние да проуедем това настроение само тогава както постъпихме и в хода на последните лекции, когато отправим поглед в нашата собствена душа и се запитаем: Къде и кога в нашата собствена душа ние усещаме онзи трепет, който отваря очите ни за настроението на Съществата, чиято жертва Боговете отхвърлят?

И всъщност всяка човешка душа познава това особено мъчително настроение, за което ще стане дума следващия четвъртък в публичната

лекция „Скритите дълбини на душевния живот“*28, защото това настроение наистина напират от дълбините и се стреми към повърхността на нашия душевен живот; и може би точно в този случай то е най-малко мъчително. Често пъти ние, хората, не различаваме това настроение в нашето „горно съзнание“, и все пак ние го носим в себе си. Това неясно, мъчително настроение, свързано и с известен нюанс на болка, изпълва и думите на поета: „Само този, който познава копнежа, се досеща за моето страдание“*29. Да, тук ние сме насочени не към различните стремежи на човешката душа, а към първичния копнеж, изпълващ всяка човешка душа.

И така, за да вникнем в духовната еволюция, протичаща в посока от Стария Сатурн към Старото Слънце, ние трябваше да се спрем върху някои особени душевни състояния, които настъпват едва тогава, когато човешката душа започне да се стреми към нещо далечно и трудно постижимо, когато човешката душа започне да изпитва един или друг копнеж.

Ние видяхме това, когато се опитахме да си обясним самата природа на жертвата, изхождайки от нашите собствени душевни изживявания, когато се опитахме да си обясним начина, по който човекът се изпълва с мъдрост, и начина, по който възниква тази мъдрост като един вид готовност да отдадеш себе си на другите, на целия свят. Навлизайки в тези по-скоро земни отношения, които се коренят в миналото, ние се докосваме и до едно душевно настроение, което може да бъде изживяно и от днешния човек. Нека само да не забравяме: Целият ни душевен живот доколкото нашата душа е инкарнирана в едно физическо тяло представлява един горен пласт, под който протича скритият живот на душата. Кой би се усъмнил в реалността на този скрит душевен живот? Самият живот непрекъснато ни убеждава, че той действително съществува.

За да си представим нагледно този скрит душевен живот, нека да допуснем, че например в своята седма или осма година едно дете бива несправедливо обвинено в извършването на някаква лоша постъпка а децата са извънредно чувствителни към несправедливите обвинения -, но за свое лично удобство, околните поддържат обвинението. Повтарям: Децата са извънредно чувствителни към несправедливите обвинения. И какво се получава по-късно? Въпросното изживяване бива затрупано от безброй други случки и събития, и след време детето вече не си спомня за него. Би могло да се случи така, че това изживяване да не се появи вече никога. Обаче нека да допуснем и една друга възможност: на 15 или 16 годишна възраст детето трябва да понесе някаква нова несправедливост. И сега изведнъж се раздвижва онова старо обвинение, което иначе би останало скрито в дълбините на душата. Детето изобщо не си спомня за

него, в момента го вълнуват съвсем други неща, а не това, което се е случило преди толкова години. Ако обаче то не беше се случило, детето, или по-точно казано, сега младежът щеше да се прибере у дома си, и според особеностите на своя характер да поплаче или да кресне на своите близки, но така или иначе, след известно време да забрави всичко. Но след като случката от неговото ранно детство е вече факт аз изрично подчертавам, че тя може и да е напълно изтрита от паметта му -, тя изведнъж се раздвижва под горния повърхностен пласт на душевния живот, също както подводното течение често пъти се проявява под гладката и спокойна морска повърхност. И това, от което иначе биха останали само сълзи или сърдити забележки, сега изведнъж прераства в едно неочаквано ученическо самоубийство! Ето какви разрушителни последици могат да бликнат от скритите пластове на душевния живот! И най-важната, най-могъща сила, която пулсира там долу, и която е спотаена във всяка човешка душа, независимо дали ние имаме или нямаме съзнание за нея, това е копнежът! В условията на външния свят, тази сила се проявява под различни имена, и често пъти те са прекалено загадъчни, прекалено метафорични, защото са израз на извънредно сложни отношения, които обикновено не стигат до нашето съзнание.

Припомнете си едно душевно състояние, което е добре познато на всички макар че градският човек все повече се отдалечава от него -, едно душевно състояние, което обозначаваме с думата „носталгия“. Ако бихте искали да проучите какво точно представлява носталгията, Вие веднага щяхте да забележите, че в основата си тя е съвсем различна при всеки отделен човек. Веднъж тя изглежда така, друг път иначе. Един човек изпитва носталгия към задушевните разговори в бащиния си дом; често пъти той изобщо не подозира, че копнее за уюта на своето детство, за уюта на бащиния си дом; и все пак в душата му се надига един неясен порив, една неясна воля. Друг човек изпитва носталгия към планините, където е протекло неговото детство, към потоците, където е играел заедно с другите деца. Често пъти ние изобщо не сме наясно за скритите сили в подземията на нашия душевен живот и сме склонни да ги обединяваме под общия знаменател на т.н. „носталгия“, въпреки че под покривалото на „носталгията“ бушуват всевъзможни сили, а това, което действително ги обединява, е именно копнежът! Колкото по-неясен е един копнеж, толкова по-мъчителен е той. Човекът може и да няма представа за него, но все пак копнежът е налице.

И така, какво представлява копнежът? Ние току що подсказаме, че копнежът е една от разновидностите на волята. И все пак: Каква воля?, коя от разновидностите на волята? Да, това е една воля, която на първо време не може да бъде задоволена, защото, ако можеше да бъде

задоволена, копнежът веднага щеше да угасне. Това, което наричаме копнеж, е всъщност една воля, която не може да изживее себе си!

Нещо подобно като един вид настроение изпитват и онези свръхсетивни Същества, чиято жертва Боговете отхвърлят. Всичко онова, което смътно долавяме като копнеж в дълбините на нашия душевен живот не е нещо друго, освен едно наследство от онези древни епохи, които обсъждаме в хода на последните лекции. Да, ние имаме различен вид наследства от предишните планетарни въплъщения на нашата Земя, и едно от тях, за което говорим тези дни, са всички разновидности на копнежа, които се проявяват в рамките на нашия душевен живот, всички разновидности на незадоволената воля, на отблъснатата воля. И така, поради неприемането на жертвата, през предишните епохи от планетарната еволюция на Земята, възникват свръхсетивни Същества, за които бихме имали основание да кажем: това са Съществата с отблъсната, непроявена воля! Поради обстоятелството, че натрупваха в себе си тази непроявена воля, те изпаднаха в твърде особено положение. И за да вникнем както трябва в тези неща понеже тук мислите едва ли биха ни помогнали -, ние отново трябва да се пренесем в нашите собствени душевни изживявания.

И така, Съществата, които изпитват необходимост да жертват своята воля, се устремяват към по-висшите Същества. Същото може да бъде усетено и при хората: какъв дълбок трепет изпълва едно човешко същество, което решава да пожертвува себе си, с какво смирение, с какво щастие застава то пред онзи, за когото е предназначена жертвата! И понеже тук ние говорим за жертвоприношение пред по-висши, универсални Същества, ясно е, че приносителите на жертвата изпитват върховно, космическо блаженство; ясно е още, че отблъснатата, непроявена воля що се отнася до нейното вътрешно, душевно съдържание никога не поражда онова настроение у свръхсетивните Същества, което те биха имали, ако жертвата им не би била отхвърлена. Защото ако жертвата би била приета, жертвената субстанция щеше да премине в по-висшите Същества. Или, за да си послужим с един по-машабен пример: Ако Земни Същества, или други планетарни Същества принасят жертва на Слънцето, жертвените субстанции ще преминат в Слънцето и ще се намират там, в Слънцето. Но ако жертвата им бъде отхвърлена, тогава жертвената субстанция остава и се натрупва вътре в самите тях.

И сега, ако обобщим само с две думи казаното току-що, ние ще доловим, че нещо наистина навлиза в Космоса, нещо наистина се промъква в Космоса. Съгласете се, че не бихме могли да се изразим по друг начин, освен по този: Съществата, които жертват себе си пред по-висшите Същества, пренасят жертвената субстанция „горе" и тя става съставна част на по-висшите Същества, но ако жертвата бъде отхвърлена,

жертвената субстанция остава вътре в самите тях. И не усещате ли, че сега тук просветват зародишните кълнове на нещо, което обикновено наричаме „егоизъм“, на нещо, от което по-късно израстват пипалата на себелюбието, егоцентризма и т.н. Да, в хода на еволюцията целият този „наследствен дар“ се промъква в самата природа на свръхсетивните Същества. И ние виждаме, как в неясните очертания на копнежа просветва макар и в едва доловими форми не друго, а егоизмът, и как този егоизъм все повече и повече навлиза в мировото развитие. Обаче ние виждаме и още нещо; ние виждаме как Съществата, които са отдадени на копнежа, следователно, на самите себе си, на своя егоизъм, биват обречени на пълна едностранчивост, на един затворен живот в самите себе си.

Нека да си представим едно същество, което е решило да се пожертвува: То вече живее в другото Същество, на което принася жертвата. Едно Същество, което не мисли да принася жертва, може да живее само в себе си. По този начин то се изключва от всичко онова, което би могло да изживее, намирайки се в по-висшето Същество. Да, ако не би настъпило някакво друго събитие, тези Същества би трябвало да бъдат изключени от цялата еволюция и обречени на самота и едностранчивост. И наистина, в определен момент от еволюцията се появяват нови свръхсетивни Същества, които предотвратяват потъването в самотата и едностранчивостта. Както на Стария Сатурн се извяват Духовете на Волята, на Старото Слънце Духовете на Мъдростта, така и на Старата Луна се извяват Духовете на Движението, при което ние не трябва да си представяме някакво движение в пространствен смисъл; тук движението има по-скоро мисловен характер. Ние често пъти употребяваме израза „движение на мислите“, с който отбелязваме тяхната подвижност, тяхната скорост и т.н.; накратко за да стигнем до едно всеобхватно и универсално понятие за „движението“, ние трябва да включим в него и нещо много повече от механичното придвижване на дадено тяло от едно място на друго място. Когато една общност от хора принася себе си в жертва на друго, по-висше Същество, тази общност живее в другото Същество. Ако обаче жертвата бъде отхвърлена, членове те на тази общност остават разединени и всеки остава затворен в себе си. Точно тогава се появяват Духовете на Движението и те веднага се намесват в живота на онези хора които иначе биха останали в плен на самите себе си като ги свързват по един или друг начин. Духовете на Движението не променят пространственото разположение на хората и съществата; те пораждаят определени сили, чрез които едно същество влиза в нови отношения с друго същество.

Сега нека отново да се обърнем към нашите собствени душевни изживявания, които в много случаи представляват един вид съответствие

на разглежданите от нас космически процеси. Всеки от Вас добре знае, че понякога несподеляният копнеж, тази разновидност на отхвърлената жертва, се натрупва и от определен момент нататък става просто непоносим; впрочем при посредствените хора той лесно се превръща в това, което наричаме „досада“. Обаче между тази досада, присъща на посредствените хора, и терзанията на големите, благородни личности, съществуват всевъзможни междинни степени; общото между всички тях е, че копнежът остава незадоволен. И какво друго може да задоволи копнежа, освен промяната? Доказателство за това е, че Съществата, чийто копнеж нараства до прекалено болезнена степен, започват да търсят нови срещи, нови отношения. Човекът също може да превъзмогне страданието от копнежа чрез нови срещи с нови хора.

И така, ние виждаме, че през епохата на Старата Луна, която е третото планетарно въплъщение на нашата Земя, Духовете на Движението внасят в живота на „копнежните Същества“ желание за промяна, за обновление, за движение, за нови отношения с нови Същества, за нови състояния, понеже в противен случай те биха изпаднали в безтегловност, в пустота, а както знаем, досадата е само една от разновидностите на пустотата. Пространственото движение е само частен случай от онова всеобхватно, универсално движение, за което става дума в момента; онова движение, което би ни позволило, например утре да имаме такива мисли в главата, които няма да задържим за себе си, а ще споделим с другите хора. Ето как ние преодоляваме егоизма и едностранчивостта, които са характерни за копнежа, чрез многообразието, промяната и обновлението на нашите душевни изживявания. Промените във външното пространство са само частен случай от промените и обновлението, на които е способна човешката душа.

Да си представим една планета, която стои срещу Слънцето. Ако тя би стояла в едно и също положение спрямо Слънцето, то би огрявало само едната ѝ страна, така че тази планета би разгърнала, така да се каже, една крайна едностранчивост. Но сега идват Духовете на Движението, подготвят нейната орбита около Слънцето, тласкат я напред и изобщо внасят пълна промяна в досегашното и статично положение. Но както казах, промените във външното пространство са само частен случай от всеобхватното, универсално движение. Това, което Духовете на Движението внасят в Космоса още преди да са предизвикали промените в пространството ето кое е същественото!

Обаче поради обстоятелството, че Духовете на Движението внасят в Космоса известна промяна, настъпва и още нещо. Ние видяхме, че в хода на космическата еволюция, освен Духовете на Движението, Духовете на Личността, Духовете на Мъдростта, Духовете на Волята и т.н., се намесват и онези субстанциални сили, които обозначихме с името

„безкористна всеотдайност“, намесват се и онези потоци от космическа мъдрост, които лежат в основата на въздуха, в основата на всички газообразни вещества. И всичко това се слива със зародишните импулси на волята, от които после израства копнежът, за да гарантира на тези Същества нещо, което е познато и на човека, само че не като мисли, а като образи.

Най-добрата представа за тези процеси можем да получим, ако ги сравним с образите, които ни заобикалят, докато сънуваме. Да, нетрайният, бързо преходен сънищен образ лесно може да породи една представа за това, какво става с едно свръхсетивно Същество, което е обхванато от някакъв силен копнеж и което е импулсирано от Духовете на Движението да влиза в нови отношения с други Същества. Естествено, до като е устремено към другите Същества, то не може да бъде завладяно от своя собствен егоизъм. Ето защо бързопреходният образ на другите Същества се запазва у него като сън, като съновидение. Точно в тази фаза от еволюцията се засилва и това, което наричаме образно съзнание. Да, в тази фаза от еволюцията човекът все още не притежава своето земно Азово съзнание, той се носи из просторите на Космоса и в него пулсира и живее нещо, за което днес ние бихме могли да се досетим, само ако познаваме копнежа.

Дори и да не бихме искали да се спираме на такива мъчителни състояния, които са характерни за Земния човек, все пак нека да не забравяме, че те просто не биха могли да изглеждат по друг начин, освен по този, който виждаме в думите на поета: „Само този, който познава копнежа, се досеща за моето страдание“. През тогавашната епоха болката и страданието се присъединяват към нашия душевен облик, както и към душевния облик на онези свръхсетивни Същества, които са свързани с нашата еволюция. Обикновено най-вътрешната, интимна сфера на тези Същества остава празна и пуста, измъчвана от копнежа, но сега Духовете на Движението се развихрят и смекчават страданието с помощта на един чуден балсам, който се излива в тях под формата на образи. В противен случай ако изключим копнежа тези Същества биха останали душевно празни. Но сега в тях се просмуква балсамът на образите, които прогонват всяка досада и пустота, като по този начин спасяват тези Същества от тяхното проклятие, от тяхното космическо изгнание.

Ако се отнесем към тези думи с достатъчна сериозност, ние ще се доближим не само до духовните първо причини на процесите и събитията, разиграли се през Лунната епоха на нашата Земя, но и до най-дълбоките пластове на нашето съзнание, където са фиксирани всички по-важни закономерности на сегашното планетарно развитие. Обаче в най-дълбоките пластове на нашата душа впрочем за това ще говоря на по-популярен език след два дни на моята публична лекция бушуват могъщи

сили и ние нямаме никаква представа за това, по какъв начин се проявяват те после в нашето съзнание. Защото под повърхностния пласт на нашето обикновено Азово съзнание се отваря необозримата бездна на скрития душевен живот. И какво казва тази бездна, на какъв език се обръща тя към човека? Ако обхванем с ясно и будно съзнание космическата бездна на човешкия душевен живот, ние ще установим: Душевният живот, който намира от човешкото подсъзнание, накрая бликва като един жив спомен от живота на Старата Луна и веднага се включва в новите условия на сегашната планетарна еволюция. Сегашната Земя не може да се развива без духовния екстракт от Старата Луна.

И така, в определен момент от еволюцията, се наложи появата на образи, на изобилие от образи, които трябваше да запълват пустотата. И тук ние стигаме до една представа с изключителна стойност, до една представа от изключително значение; сега пред нас застава следната представа: Необятната човешка душа, разяждана от пламенен копнеж и мъчителна пустота, запълва и хармонизира своето страдание с появата на образи, с изобилие от живи образи, които могат да бъдат изместени само от други, още по-живи образи. И след като образите са се задържали известно време, древният Лунен копнеж отново просветва от дъното на бездната, в отговор на което идват Духовете на Движението с техните все нови и нови образи. И когато на свой ред новите образи се задържат известно време, тогава от бездната отново се надига копнежът с присъщата му жажда за образи. Да, ето как стоят нещата: Когато копнежът бъде наситен и задоволен с такива образи, които веднага започват да търсят нови образи, тогава настъпва една безкрайност, която е устремена към бъдещето. И сега, мястото на летящите из безкрайността образи може да се заеме единствено от нещо, което издигайки се над образите е в състояние да спаси копнежа, и това е реалността.

Или с други думи: онова планетарно въплъщение на нашата Земя, в което ние ставаме свидетели как образите, призовани от Духовете на Движението, идват и задоволяват копнежа на свръхсетивните Същества, трябва да бъде заменено от друга планетарна фаза на Земното въплъщение, която можем да наречем фаза на спасението. Да, цялата Земя може да бъде наречена „планета на спасението“, както и нейното предишно въплъщение, Старата Луна, може да бъде наречена „планета на копнежа“, макар че в последния случай става дума само за един укротен копнеж, който се носи из безкрая на Космоса. И доколкото ние живеем в предметното Азово съзнание а то, както видяхме, ни открива пътя към спасението чрез Мистерията на Голгота от бездната на човешкото подсъзнание непрекъснато се надигат неясни и тъмни сили, които копнеят за спасение. Сякаш горе наблюдаваме гладката морска повърхност на обикновеното съзнание, а долу, от към морското дъно, се

надигат скритите пластове на нашата душа, и то не как да е, а като копнеж, като нещо, което непрекъснато се стреми нагоре към принасянето на жертвата, към онова универсално, космическо Същество, което укротява страстите веднъж завинаги, а не чрез безкрайната последователност на образите.

Несъмнено, Земният човек усеща тези настроения все по-ясно, все по-отчетливо. И всъщност онези Земни хора, които усещат най-добре тези настроения, този космически копнеж, като в същото време си дават сметка за особения характер на нашата епоха, са точно тези, които влизат в нашето Антропософско Движение. Тук те имат възможност да опознаят не само външния живот и неговите укротяващи въздействия, насочени към обикновеното, горно съзнание; тук те опознават и могъщите тласъци на подсъзнанието, които напразно търсят първопричините на живота и които никой не може да укроти. И все пак тези първопричини на живота могат да бъдат намерени! От кого? От една универсална наука, която се занимава не само с единичните подробности, но и с целостта на живота. Всичко онова, което се разиграва в дълбините на душата и напира към горните пластове на човешкото съзнание, трябва да бъде посрещнато от едно истинско духовно-научно изследване, чийто обект е космическото битие на човека и света, а не отделни подробности и фрагменти, защото в противен случай от долните пластове на душата се надигат сили, които копнеят за нещо, което не може да бъде постигнато никога.

В този смисъл, Духовната наука е един отговор на онези копнежи, които живеят в долните пластове на душата. И понеже всички събития, които стават в света, имат своята предистория, ние не бива да се учудваме на един човек да допуснем, че той живее в днешната епоха и би искал да укроти копнежите на своята душа чрез духовно-научни занимания ако той бъде застрашен, т.е. ако тези първоначално несъзнавани душевни сили, които са като един вид копнежи, поискат да го унищожат. Ако даден човек би живял в по-ранна епоха, когато повечето хора все още не са разполагали с тази духовна мъдрост, той щеше да бъде просто разяждан от неутолимата си жажда за познание, от изгарящия копнеж да се докосне до мъдростта, и няма защо да казвам, че за тази, несъмнено, изтъкната личност, животът би останал пълна загадка. Но ако днес в неговата душа би се вляло нещо, което смекчава копнежа за образи а както знаем, само образите запълват пустотата -, тогава той би започнал да мечтае за нещо съвсем друго: за прекратяване на образите; колкото по-мащабен би бил този лов за образи, толкова по-силно би желал той неговото прекратяване! И след като не можем да чуем гласа на този човек, живеещ в една епоха, когато хората все още не разполагат с духовното познание, което се излива като истински балсам в изгарящите копнежи на душата, нека да прочетем какво е написал един друг човек:

„Кой би искал да бъде щастлив на този свят? Ако искаш да знаеш аз мога да ти кажа! О, благородни човеко, какво късогледство трябва, за да се стремиш към нещо в този свят, където всичко завършва със смъртта. Ето, ние се срещнахме и се обичахме в продължение на три пролети; а после цяла вечност стоим разделени. Но кое е достойно за човешките стремежи, ако любовта не е тук! И все пак трябва да има нещо повече от любовта, щастие и славата!

Нима на върха на мирозданието стои някакъв зъл дух? Не, той просто е непонятен! Нима и ние не се усмихваме, когато децата плачат? Помисли си само за тази безкрайна продължителност на времето! Милиарди отрязъци от време и всеки един от тях има свой живот, свой собствен свят! Дори и най-малката звезда на небето не отстъпва на другите по своя блясък! И какво представлява тя пред безкрайния Космос? О, кажи ми, нима това е сън? И когато нощем лежим по гръб и гледаме небето между две липови листенца какъв простор, какви предчувствия и мисли заливат душата ни? Ела, позволи ни да сторим нещо добро и после да умрем! Една от милионите смърти, от които ние сме умирали и от които ще умираме занаяпред. То е същото, когато влизаме от една стая в друга. Виж, за мен светът е като затворен в кутия, и малкото е подобно на голямото!" Така пише Хайнрих фон Клайст*30 в едно от писмата си през 1806 година.

Ето как копнежът намира израз в думите на този поет, написани до неговия приятел, а самият той беше един дух, който не успя да укроти своя копнеж, чрез това, което съвременният човек може да намери, макар и с цената на енергични усилия, в лицето на антропософската Духовна наука. Защото този дух е същият, който преди сто години сам сложи край на живота си, като първо застреля приятелката си Хенриете Фогел, а после и самия себе си; неговият самотен гроб, погълнал тленните му останки, е тук, край езерото Ванзее.

Едно голямо благоволение, бих казал, на Кармата, е, че ние можем да говорим за настроението, с чиято помощ най-добре обхващаме основната тема на тези лекции, а именно когато се опитваме да покажем въздействието, което отхвърлената жертва има върху копнежа, укротяването на този копнеж, което може да стане само чрез Духовите на Движението, да покажем порива към едно окончателно хармонизиране и избавление, което може да се осъществи единствено върху „планетата на спасението"; да, един истински признак за кармична свързаност е, че точно тук, в края на обичайната ни програма за деня, ние можахме да си спомним, с какви величествени думи този велик дух успя да изрази своя неясен копнеж, за да го превърне накрая в най-трагичното дело, което е вършил през живота си. И как бихме могли да не забележим, че този дух, в своята цялост, и така както той стои пред нас, е всъщност едно живо

въплъщение на това, което бушува долу в душата, въплъщение на нещо, чиято предистория е скрита не другаде, а в предишни те планетарни въплъщения на нашата Земя? А би ли могъл друг освен Хайрих фон Клайст, да опише по-добре какви могъщи сили стоят зад човека за тях става дума още в първите страници на „Духовното ръководство на човека и човечеството“*31 да опише силите, които се издигат над него и го тласкат в една или друга посока, силите, които той би могъл да разбере едва по-късно, ако не беше прекъснал сам нишките на своя живот?

Припомнете си неговата „Пентезилея“: Колко много носи в себе си Пентезилея, много повече, отколкото може да обхване със своето земно съзнание! Ние изобщо не бихме могли да вникнем в нейното своеобразие, ако не допуснем, че душата и е безкрайно по-широка, отколкото нейната тясна „лична“ душа, която тя може да обхване със своето земно съзнание. Ето как възниква една ситуация, която по чисто художествен път вплита подсъзнателния елемент в тъканта на драмата. Да, сериозно би трябвало да се попречи на всеки опит, който има за цел да обхване събитията около Ахил както те са замислени от Клайст именно с помощта на горното съзнание, защото в противен случай от целия трагизъм не остава нищо. Пентезилея е представена на Ахил като робиня, а пред нея нещата са инсценирани така, сякаш Ахил е нейният роб. Ето защо тя смята, че той е „нейният“ Ахил. Да, често пъти се налага да сваляме това, което живее в горното съзнание на човека, там долу, в неговото подсъзнание.

А какво огромно място заема подсъзнанието в едно произведение като „Катенка от Хайлброн“, особено в странната връзка между Катенка и вятъра, която се разиграване в горното съзнание, а именно в подсъзнанието. И когато се замисляме за подобни неща, ние долавяме чисто духовния елемент дори в един такъв процес, какъвто е гравитацията. Представете си за миг сцената, когато Катенка стои пред своя обожател и Вие ще доловите, как в подсъзнанието живеят такива сили, които се проявяват и във външния свят, например под формата на това, което днешните хора абстрактно наричат „притегателна сила на планетите“ и т.н. Да, преди сто години дори една толкова забележителна личност като Хайнрих фон Клайст все още не можеше да навлезе в света на подсъзнанието. Днес обаче това трябва да стане.

Но колко различен е трагизмът в една пиеса като например „Принцът от Хомбург“*32. Аз много бих желал да узная, как абстрактните глави от нашето съвремие си обясняват всичко, което човекът върши, като ги извеждат единствено от неговите разумни доводи, и как те си обясняват една личност, каквато е принцът от Хомбург, която предприема великите си дела, включително и тези, които и осигуряват победата, в един вид транс. И Клайст ясно посочва, че в своето горно съзнание, той просто не би могъл да стигне до победата, защото в своето горно съзнание той

трепери от страх пред смъртта и, следователно, не е никакъв герой. Той се съвзе едва тогава, когато един могъщ волев импулс изхвърли нагоре всичко онова, което живееше в неговото подсъзнание.

Наследственият дар, който имаме от Старата Луна, или казано по друг начин, Лунното съзнание, не е нещо, което може да бъде асимилирано с помощта на абстрактната наука, но то трябва да бъде асимилирано с помощта на богатите, многостранни и нежни антропософски понятия, чиито деликатни, меки контури обхващат духовните факти от всички страни.

И така, антропософията учи, че душевните състояния, които изживяваме днес, имат своята далечна пред история, и че са възникнали там, в необятните простори на Космоса. От друга страна, ние виждаме: Понятията, свързани с духовния произход на света, могат да бъдат формирани единствено с помощта на нашите душевни изживявания. Обаче ние виждаме и друго: Как нашето време трябваше да умиротвори, да укроти един копнеж, възникнал през миналите епохи, и как хората успяха да се пробудят за онези истини, които им бяха дадени за пръв път именно от нашето време. Да, в предишните епохи живееха хора, които не можеха да се справят с копнежа на своите сърца; те бяха в известен смисъл ошетени, понеже тогавашните епохи не им предоставиха истинското духовно познание, както това става днес. Дълбоката ни признателност към тези хора би могла да се изрази също и в следното: Нека да помним, че всичко в човешкия живот е взаимно свързано и че днешният човек може да посвети своя живот на онези духовни движения, от които хората това показват техните съдби отдавна вече се нуждаят.

Ето как антропософията идва като единственото спасително средство за човешкия копнеж, и то точно на този ден, когато се навършват сто години от трагичната смърт на едно изтъкано от копнеж човешко същество; нека да се замислим, че всъщност много хора неистово или пък в пристъп на тежка меланхолия отдавна жадуват за това, което антропософията днес дава на света. Нека да запазим в душата си тази, надявам се, антропософска мисъл, и да я свържем със стогодишнината от трагичната смърт на един от най-великите немски поети.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Берлин, 5 Декември 1911

И така, в поредица от лекции, ние посочихме, че зад всичко онова, което наричаме илюзия или Майя, се разиграват определени духовни процеси или събития. Нека още веднъж да поставим въпроса: Как да разпознаем скритите духовни процеси и събития, след като засега разполагаме само с нашите физически сетива, само с нашите светогледи, които, общо взето, се опират главно на физическия разум?

В хода на последните лекции ние се опитахме да охарактеризираме този скрит духовен свят като поставихме пред погледа си някои чисто природни факти, след като ги пронизахме от край до край с чисто душевни качества като „жертвоготовност“, „безкористна всеотдайност“, „резигнация“, следователно такива качества, които ние първоначално бихме могли да срещнем единствено в нашата собствена душа. Но ако сме в състояние да припишем подобни качества, като току-що изброените, на действителния, истинен свят, намиращ се зад света на илюзията, тогава идва ред на следното размишление: В този действителен, истинен свят живее нещо, което имайки предвид неговите основни качества ние можем да сравним само с качествата, които засега откриваме единствено в нашата собствена душа. Ако например се обърнем към онова външно, природно явление, което протича под илюзорната форма на топлината и, опитвайки се да вникнем в неговата истинска същност, стигнем до жертвоприношението, до жертвата, това означава, че ние връщаме топлинния елемент обратно в духовния свят, сякаш смъкваме външната завеса на битието, за да покажем, че явленията в природния свят са подобни на нашите собствени душени качества.

Преди да пристъпим нататък, налага се да поставим още един въпрос: Нима всичко "онова, което виждаме в света на Майя, в света на илюзията, бих казал, се изпарява и изчезва в нищото? Нима сред целия заобикалящ ни сетивен свят, сред света на нашите светогледи не можем да посочим абсолютно нищо, което да е идентично с истината?

Сега бихме могли да си послужим със следното сравнение: Светът на истината засега е скрит, също както и вътрешните сили на потока, или на океана са скрити във водните маси; ако разширим това сравнение, света на Майя ще локализираме там горе, където е водната повърхност и където протича безкрайната игра на морските вълни. Сравнението би било още по-добро, ако то действително ни показваше как някакво „течение“, или друга „формация“, или пък самата водна субстанция се издига от океанското дъно, за да намери своя краен израз в морските вълни на повърхността. Впрочем сравнението не е толкова важно. Важно е най-после да поставим въпроса: Нима все пак в широкия свят на Майя, на илюзията, не съществува нещо, което да е „действително“?

Днес ще постъпим както постъпихме в хода на последните лекции. Изхождайки от вътрешните изживявания на нашата душа, ние постепенно ще се приближаваме до предмета на нашата основна тема. И наистина, в духовното придвижване на Стария Сатурн през Старото Слънце и Старата Луна, сега ние стигаме до нашата Земя, и бихме желали да се спрем на най-обикновените душевни изживявания, както сторихме това и последния път. Последния път ние тръгнахме от скритите дълбини на душевния живот, от това, което се стреми да пробие всички възможни

препятствия, и което в антропософията наричаме човешко астрално тяло. После насочихме нашия поглед към въздействията, които копнежът упражнява върху човешкото същество, към удовлетворяването на копнежа, до което душата стига единствено с помощта на онзи свят от образи, който може да бъде разглеждан като едно от характерните вътрешни движения на душевния живот. Така ние стигнахме и до пътя, който води от индивидуалната микрокосмическа душа до онова макрокосмическо мироздание, чиито изпълнители са Духовете на Движението.

Днес бихме желали да имаме като отправна точка едно душевно изживяване, което беше високо оценено още от древните гърци, и което не е изгубило своето голямо значение дори и днес. Ще го изразим със следните думи: В основата на цялата философия, следователно в основата на всеки стремеж към познание, лежи удивлението!

И това е напълно вярно. Ако човек се замисли поне малко върху протичането на своите душевни изживявания и върху начина, по който стига до едно или друго познание, той ще потвърди от собствен опит, че нормалният, здравият път към познание винаги има за своя изходна точка именно удивлението, учудването. Това удивление, това учудване, от което започва всеки познавателен процес, принадлежи към онези душевни изживявания, които внасят величие и трепет в сивата проза на живота. Защото какво би представлявало едно познание, ако то няма за изходна точка удивлението? То би представлявало нещо, което просто не може да бъде отделено от сивата и скучна проза, от педантизма и отегчението! Величие, трепет и вътрешен живот в познавателния процес внася единствено онова душевно вълнение, което започва с учудването и завършва с ощастливяването, онова душевно вълнение, което ни изпълва с радостен трепет след разрешаването на някаква загадка. Ние винаги би трябвало да усещаме сухия, неплоден елемент в едно познание, което не се опира на удивлението и ощастливяването. Да, истинското и здраво познание е немислимо без удивлението и без щастието от разрешената загадка. Всяко друго познание лесно може да бъде повлияно от ред странични фактори. Истинското познание никога не може да избликне от човешката душа, без да е съпроводено от тези две душевни качества. Целият аромат на познанието, който поражда неговата трепетна и жива атмосфера, идва от тези две качества, от удивлението и от щастието.

Но какъв е произходът на самото удивление? Как възниква удивлението т.е. учудването от нещо външно в човешката душа? Всъщност удивлението, учудването възникват главно поради това, че в определен момент възприемаме даден факт, даден предмет или живо същество като нещо чуждо. Да, усещането за необичайност и странност е първият елемент, който предизвиква удивлението, учудването. Обаче ние

далеч не изпитваме удивление, учудване към всички непознати предмети и същества, а само към тези, спрямо които усещаме някаква близост, някакво родство. И в този случай ние си казваме: Да, в този предмет, или в това живо същество има нещо, което сега не се намира в мен, обаче то всеки миг може да премине в мен. Следователно, удивлявайки се на нещата, ние ги усещаме едновременно и „чужди“, и „близки“.

Думата „учудване“ е много близка с думата „чудо“, а като „чудо“ ние определяме едно такова събитие, спрямо което човешкото познание не открива никакви родствени връзки; в нормалния живот човекът никога не е близък с „чудото“. Обаче все пак то го засяга, или поне би трябвало да го засяга. Но той просто не би могъл да се отнася към това, което нарича „чудо“, по някакъв отблъскващ начин, след като вече се досеща, че донякъде е родствен с него.

Ние добре знаем, че има хора с материалистично и чисто логическо мислене, които отхвърлят като лъжа, като неистина всичко онова, което другите разглеждат като „чудо“, само защото те не разполагат с непосредствени доказателства. Днес този критически „подход“ е присъщ също и на философите: с оглед на явленията, които разглеждат, те никога не биха могли да докажат, примерно, че Христос, инкарниран в тялото на Исус от Назарет, е възкръснал в началото на нашата ера. За да се обясни това събитие, трябва да се докажат доказателства. Но как изглеждат тези доказателства? Те са логически несъстоятелни! Ето становището на днешните образовани философи!

От материалистична гледна точка, за тях е в сила например твърдението, че досега нито един човек не е възкръснал, както е направил това Христос; но от логическа гледна точка, подобно твърдение е точно толкова състоятелно, колкото желанието на един човек, който досега е виждал само риби, да докаже, че на света не съществуват птици. По чисто логически път никога не може да се докаже, че освен една категория същества, не съществува и друга категория същества. От човешките душевни изживявания, протичащи в условията на физическия свят, никога не може да бъде изведена Мистерията на Голгота: от тази гледна точка Мистерията на Голгота е едно „чудо“. Но когато Вие споделяте с един човек нещо, което той приема за „чудо“, дори и то да отговаря на истината, и той казва: Аз не мога да го разбера! по този начин той изобщо не влиза в противоречие с това, което описахме като „удивление“; защото той ясно заявява, че за него тази изходна точка на познанието е съвсем основателна. Фактически той изисква, това което споделяте, да има някаква родствена близост с него самия. В известен смисъл, той иска въпросното „нещо“ да бъде негово притежание, макар и само в духовно отношение, и след като сметне, че това не е възможно, че тук няма никакво родство, той е готов за отрицанието. Едва ако се доближим до

самата граница и вникнем в понятието „чудо“, ние ще установим, че всяко удивление или учудване от което според древните гърци възниква цялата философия се състои именно в това, че човекът се изправя пред нещо, което му е както „чуждо“, така и „близко“. Нека сега да потърсим моста между тези понятия и процесите, за които стана дума последния път.

В последната лекция ние посочихме, че до определен напредък в еволюцията се стига именно, когато свръхсетивните Същества са готови да принесат своята космическа жертва, като в същото време тази жертва бива отхвърлена, отблъсната, и тъкмо в отхвърлената жертва ние се докосваме до едно от главните събития, които се разиграват през епохата на Старата Луна. Да, към най-дълбоката същност на Старата Луна принадлежи и тази особеност, че тогава определени свръхсетивни Същества трябваше да извършат своето жертвоприношение пред по-висши Същества, но стана така, че тези по-висши Същества отхвърлиха жертвата; или с други думи, жертвеният дим на Лунните Същества се издигаше към по-висшите Същества, но беше връщан обратно, под формата на жертвена субстанция, в Съществата, които искаха да принесат жертвата. И ние видяхме, че най-голямото своеобразие на Лунните Същества се изразяваше тъкмо в това, че те усещаха отхвърлената жертва, която се натрупваше в тях, като една истинска жертвена субстанция. Да, ние видяхме също, че това, което искаше, но не успяваше да се издигне до по-висшите Същества, се натрупваше в низшите свръхсетивни Същества, в тези, бих казал, Същества на отхвърлената жертва, като пораждаше в тях не друго, а силата на копнежа. Впоследствие ние установихме, че всичко онова, което изпитваме като копнеж в нашата собствена душа, е едно продължение, едно наследство от предишните Лунни процеси, което се състои в това, че тогавашните Лунни Същества видяха неприемането на своята жертва. Ние можем да обобщим целия характер на старото Лунно развитие и изобщо цялата духовна атмосфера на Старата Луна по следния начин: Старата Луна е обитавана от Същества, които настоятелно искат да принесат своята жертва, но виждат, че поради резигнацията на по-висшите Същества, тази жертва остава неприета. Ето на какво се дължи своеобразният меланхоличен характер на духовната атмосфера, в която протича епохата на Старата Луна: На отхвърлената жертва! И за нас отхвърлената жертва на Каин*33, в чието лице е символично загатната изходната точка на общочовешката еволюция, идва като един вид повторение на това главно събитие от епохата на Старата Луна; само че сега то се разиграване на Старата Луна, а в душата на самия Каин, който вижда неприемането на своята жертва. А после от неговото огорчение, от

страданието и болката възниква копнежа, какъвто беше и случаят със Съществата на Старата Луна.

От последната лекция ние разбрахме и нещо друго, а именно, че между тази неприета жертва и копнежа, породен в свръхсетивните Същества от неприетата жертва, възниква един вид равновесие, главно поради намесата на онази Йерархия, към която спадат Духовете на Движението. Така се постига поне възможността за удовлетворяване на копнежа, който измъчва Съществата, чиято жертва беше отхвърлена. Представете си за миг, нагледно и живо, следната картина: Ето, пред Вас са висшите Същества, към които е отправена жертвата, обаче те отхвърлят жертвата, и сега у другите Същества, които напразно искаха да принесат жертвата, възниква един силен копнеж и те усещат съвсем ясно: Ако аз бих принесъл моята жертва на по-висшите Същества, най-добрата част от мен щеше да попадне у тях, самият аз щях да се окажа включен в техния живот, но сега аз съм отделен от тях, сега аз стоя тук, а онези по-висши Същества стоят там! Обаче Духовете на Движението нека да приемем това в буквалния смисъл на думата довеждат тези Същества у които, поради отхвърлената жертва, пламва копнежът към по-висшите Същества до такова състояние, че те се устремяват към по-висшите Същества, използвайки най-различни пътища и начини. Става така, че това, което се натрупва в тях като жертвена субстанция, все пак може да бъде уравновесено, поне поради ярките впечатления от по-висшите Същества, които сякаш кръжат над Съществата-жертвоприносители; стига се до уравновесяване на онова, което е останало неудовлетворено поради отхвърлянето на жертвата, така че в констелацията на тези Същества към по-висшите свръхсетивни Същества настъпват промени, сходни на тези, които биха настъпили, ако жертвата беше приета.

Нека да си послужим и с едно друго сравнение, което е съвсем просто и ясно; нека да си представим, че по-висшите Същества са съсредоточени в Слънцето, а по-низшите Същества са съсредоточени в една или друга планета. Да допуснем, че Съществата от по-низшата планета искат да принесат своята жертва на по-висшата планета, следователно на Слънцето. Обаче Слънцето отхвърля жертвата и сега жертвената субстанция се натрупва в по-низшите Същества, които в своята пълна самотност, в своята пълна изолираност се изпълват с непрекъснат, мъчителен копнеж. Но сега идват Духовете на Движението и ги насочват към сферата на по-висшите Същества, при което става нещо забележително: Вместо непосредственото разливане, вместо разпиляването на жертвената субстанция, сега настъпва едно вътрешно раздвижване на самата жертвена субстанция, в резултат на което се стига до формирането на нови отношения с по-висшите Същества. Положението е сходно с невъзможността на даден човек да се справи със

своя копнеж чрез еднократно и пълно удовлетворяване, поради което той пристъпва към частично удовлетворяване: Лесно е да предположим, че в този случай се раздвижват всичките му душевни сили. За всичко това стана дума в предишната лекция. Тогава посочихме, че благодарение на външните впечатления, на вътрешните възприятия и главно поради обстоятелството, че в акта на жертвата, въпросните Същества не се свързват с по-висшите Същества настъпва един вид заместител на тези връзки.

Разбира се, не би могло да се отрече, че евентуално приетата жертва, би имала по-друга съдба, ако за нея отговаряха по-висшите същества. Защото, ако мога така да се изразя, условията за живот на това, което би било пожертвувано, са в ръцете на по-висшите Същества. По-низшите Същества осигуряват други условия за живот.

Нека отново да прибегнем до една образна представа: Ако една планета би позволила на цялата си субстанция, на цялото си съдържание, да премине в Слънцето, и ако в своята резигнация Слънцето не би отхвърлило тази субстанция, тогава на Слънцето по-низшите Същества щяха да попаднат на коренно различни жизнени условия, от тези на съответната планета. Накратко: сега настъпва едно огромно отчуждение, засягащо това, което трябва да наречем „съдържание на жертвата“, едно огромно отчуждение между жертвената субстанция и нейния собствен произход.

Обърнете внимание на тази мисъл, че Съществата са принудени да задържат в себе си нещо, което те с радост биха пожертвували, и че те биха изпълнили своята мисия, само ако жертвата им би била приета. Опитайте се да се потопите в усещанията на тези Същества и тогава Вие лесно ще разберете главното: Тук ние сме изправени пред една изолираност на определена част от мировите Същества спрямо тяхната истинска мисия, спрямо тяхната основна цел. Сякаш тези Същества образно казано носят в себе си нещо, което би изпълнило своята мисия, само ако би се намирало на съвсем друго място. И като резултат от тази, бих казал, дезориентация на жертвения дим, на отхвърлената жертвена субстанция, възниква едно трайно отдалечаване, едно изхвърляне на жертвената субстанция от главния поток на мировото развитие.

Ако обхванете тази мисъл не с помощта на Вашия разум защото в този случай той е напълно безполезен а с помощта на Вашите чувства, Вие ще изпитате следното усещане: Тук сякаш нещо е изтръгнато от главния поток на мировото развитие! За Съществата, които отхвърлят жертвата, положението е такова, че те просто не допускат до себе си един страничен елемент. Но за другите Същества, които натрупват в себе си отхвърлената жертвена субстанция, положението е съвсем различно: Те изпадат в едно трайно отчуждение от своя собствен произход. И така,

пред нас застават такива свръхсетивни Същества, които в своята дълбока субстанционална същност са трайно отчуждени от своя собствен произход. Но когато човек обгърне тази идея не как да е, а със своето чувствено познание, когато застане пред художествения образ на тази сила, която носи в себе си дълбокия отпечатък на отчуждението от своя собствен произход, тогава той се изправя пред самата смърт. И в космически мащаби, смъртта не е нищо друго, освен това, което по необходимост настъпва с отхвърлената жертвена субстанция на онези Същества, които сега са заставени да съхраняват тази жертвена субстанция. Ето как ние тръгваме от резигнацията, от неприемането на жертвата, която откриваме в третата степен на еволюцията, и стигаме до смъртта. В своето истинско и дълбоко значение, смъртта не е нищо друго, освен онова качество на свръхсетивните Същества, което е изключено от главния поток на мировото развитие и вече не се намира на полагаемото му се място.

Същото се отнася и за конкретната смърт в края на всеки човешки живот. Ако внимателно погледнем човешкия труп*34, който остава в света на Майя, в него ще открием само онази физическа субстанция, която в мига на смъртта е напуснала Аза, астралното тяло и етерното тяло, която е безнадеждно отчуждена от онзи първичен елемент, сред който единствено там! тя може да постигне своята истинска мисия. Защото физическото тяло на човека няма абсолютно никакъв смисъл, ако то не разполага с етерното тяло, астралното тяло и Аза; в този миг то е напълно лишено от своя същински, първоначален смисъл. Всичко онова, което след смъртта на човека ние вече не можем да наблюдаваме, се открива пред ясновиждащия поглед именно в света на Макрокосмоса. Поради обстоятелството, че Съществата от по-висшите сфери не допускат до себе си предназначенията за тях жертва, отхвърлената жертвена субстанция попада отново в по-низшите свръхсетивни Същества, и там тя е обречена на смърт, защото фактически смъртта представлява едно прекъсване на връзката между определена мирова субстанция и нейната същинска, първоначална мисия.

Обаче така ние навлизаме и в духовната характеристика на това, което наричаме четвърти елемент в Космоса. Защото зад всяка разновидност на огъня ние имаме един вид жертва от най-висш порядък да, навсякъде зад огъня и топлината се извършва някакво свръхсетивно жертвоприношение -, ако зад всичко онова, което обгръща Земята като въздух, ние откриваме един вид безвъзмездната, вездесъща космическа добродетелност, ако зад течния елемент или водата ние съзираме духовна резигнация, тогава ние трябва да окачествим земния елемент, който единствен може да бъде носител на смъртта защото ако не съществуваше елементът на Земята, нямаше да съществува и смъртта като онзи елемент, който поради

резигнацията на висшите Същества е откъснат от своята същинска мисия. Тук Вие виждате съвсем конкретно, как водният елемент се сгъстява в земен. Но всичко това намира своя израз и в един чисто духовен процес. Нека да си представим, как част от водната маса на един поток замръзва и се превръща в лед, или с други думи, водата става твърда. В основата на този процес лежи не друго, а обстоятелството, че това, което позволява превръщането на водата в лед, е всъщност прекъсването на връзката между водата и нейната първоначална мисия, нейната първоначална цел. Точно тази е в същото време и духовната страна на втвърдяването, на преминаването от течено в твърдо състояние. Защото, ако разглеждаме потока в окултен смисъл, само неговата течаща водна маса е „вода“, а ледът всъщност „земя“. В основата си това, което наричаме смърт, е нещо, което е изгубило първоначалната си връзка със своята цел, а елементът, в който протичат и завършват процесите на смъртта, е елементът на Земята.

И така, ние поставихме въпроса, дали в нашия свят на илюзията, на Майя, все пак съществува нещо истинско, дали все пак там не съществува нещо, което да отговаря на истинската действителност. Размислете още веднъж върху понятията, за които стана дума току-що. Още в самото начало аз предупредих: понятията, с които боравим в хода на тези лекции, са доста комплицирани; ето защо ние ще вникваме в тяхното съдържание не само като разсъждаваме, но и като медитираме върху тях.

Ако сега се съсредоточим върху понятието „смърт“, респективно върху понятието „земен елемент“, ще видим, че пред нас застава нещо твърде забележително. Докато при всички други понятия ние сме наясно: положението с илюзорния физически свят, света на Майя, е такова, че там ние не срещаме нищо истинско, никаква истинност, понеже там истинността е скрита в духовните процеси, разиграващи се зад нещата -, сега ние откриваме, че всъщност това, което имаме в света на Майя именно понеже е откъснато от своята първоначална цел, която трябва да бъде осъществена в духовния свят се проявява най-вече под формата на мъртвия свят. И по този начин вътре в света на Майя възниква нещо, което фактически не принадлежи на Майя. Навсякъде в безкрайното царство на Майя, на илюзията, ние се сблъскваме с илюзии и заблуждения от най-чист вид. Обаче все пак в света на Майя ние срещаме и нещо друго, което тъкмо поради факта, че е откъснато от своята първоначална мисия в духовния свят сега, още в мига на появяването си, застава пред нас под формата на унищожението, на смъртта. По този начин ние чуваме не друго, а една от великите окултни истини: Единственото нещо, което в света на Майя се проявява в своята истинска същност, това е смъртта!

За да стигнем до истинската, действителна същност на всички други явления, ние трябва да надникнем зад булото на Майя. В света на Майя истинна е единствено смъртта, защото смъртта се състои в това, че нещо е отнето от истинността, отнето и после пренесено в Майя. Ето защо в света на Майя единственото истинно нещо е смъртта.

И сега, ако с помощта на окултната наука пристъпим от тази, бих казал, всеобща Майя, към основните принципи на мировата еволюция, ние ще стигнем до изключително важни логични следствия, произтичащи от максимата, че в света на Майя, единственото истинно нещо, това всъщност е смъртта. Но към това, което искам да кажа, ние можем да се приближим и от една съвсем друга гледна точка. Нека да насочим нашето внимание към съществата от другите природни царства.

Често пъти ние чуваме следния въпрос: Умират ли, например, минералите? За окултистите твърдението: „Минералите умират“, няма никакъв смисъл. Подобно твърдение означава приблизително същото, както това, ако някой би казал, че отрязаният нокът е умрял. Нокътят няма никакви претенции към целостта на нашето съществуване, той е само една малка част от нашия организъм, и когато го отрязваме и отделяме от нас, ние не променяме нищо. Той умира едва тогава, когато умираме самите ние. Да, според окултната наука, минералите не умират. Защото минералите са само част от един по-голям организъм, както и нокти те са само част от нашия организъм; минералът само привидно може да бъде разрушен; всъщност той бива само изтръгнат от този по-голям организъм, също както и отрязаният от нашия организъм нокът. Разрушаването на един минерал не е никаква смърт, защото минералът не живее в самия себе си, а в един по-голям организъм, и той е само една от неговите части.

Вероятно Вие си спомняте, че по време на лекцията за същността на растителния свят*35 беше казано: Само по себе си, растението също не е самостоятелно; както минералът е част от един по-голям организъм, така и растението е част от целия Земен организъм; и от окултна гледна точка няма никакъв смисъл да се говори за живота на едно отделно растение, а трябва да се говори за живота на целия Земен организъм. Да се говори за „смъртта“ на едно растение е същото, както и да се говори за „смъртта“ на един отрязан нокът. Ние не можем да кажем, че нокътят е умрял, както не можем да кажем, че и растението е умряло, защото то принадлежи към един огромен организъм, който е идентичен с цялата Земя. Всяка пролет този Земен организъм заспива и отправя растенията като един вид свои органи към Слънцето, а всяка есен той се пробужда и отново приема в себе си духовната същност на растенията: това става, когато семената попадат в почвата на Земята. Няма никакъв смисъл от изолираното разглеждане на растителния свят, защото Земният организъм изобщо не

умира; да се говори, че растенията увяхват и „умират“ е също то, както и да се говори, че ако косата на човека побелее, той „умира“. Разбира се, ние се намираме в съвсем друго положение и не можем да превръщаме по естествен начин белите си коси в черни.

Обаче, образно казано, Земята може да постига точно това: Да превръща белите си коси в черни. Следователно, Земята не умира; а това, което наблюдаваме като „увяхване на растителния свят“ е един процес, който се разиграва на повърхността и няма нищо общо със смъртта. И така, ние никога не трябва да казваме, че растенията та умират.

Същото се отнася и за животните. Строго погледнато, отделното животно не съществува; в действителност съществува само Груповата Душа*36, която се намира в свръхсетивния свят. Да, истинската същност на животното се намира в астралния план като Груповата Душа; отделното животно е само един „израстък“ на Груповата Душа; когато тази част от Груповата Душа „умира“, фактически тя бива веднага заменена с друга подобна част.

Следователно, когато се изправим пред гледката на „смъртта“ в минералното, растителното и животинско то царство, това е само една привидност, една илюзия, която ни очаква в света на Майя. В действителност умира единствено „човекът“, който е напреднал до такава степен в своята индивидуализация, че „слиза“ изцяло в своето физическо тяло, за да изпълни задачите си през всяка една от своите последователни инкарнации.

И така, да се говори за „смърт“, има смисъл единствено по отношение на човека и неговия земен живот.

Ако се задълбочим в тази констатация, ние трябва да добавим и още нещо: всъщност единствено човекът е този, който действително изживява смъртта.

Следователно, окултното изследване показва, че само на човека е дадена възможността за едно действително преодоляване на смъртта, за една действителна победа над смъртта. Защото при всички други природни същества смъртта е само привидна, в действителност при тях тя не съществува. Ако се издигнем нагоре до Съществата на висшите Йерархии, ние бихме открили, че те също не познават смъртта, поне не и в нейната човешка разновидност; защото, общо взето, реалната смърт, т.е. смъртта в условията на физическия свят, съществува само за онези същества, които очакват да постигнат нещо за себе си в условията на физическия свят. А какво има да постигне за себе си човекът в условията на физическия свят? Своето Азово съзнание! И той никога не би могъл да го постигне без присъствието на смъртта. Да, няма никакъв смисъл да се говори за „смъртта“ както при съществата, които стоят под човека, така и при Съществата, които стоят над човека.

И сега става напълно ясно: За нас не съществува абсолютно никаква възможност да заличим, да унищожим спомена за най-грандиозното Земно събитие, което беше извършено от онова Същество, което наричаме Христово Същество. Ние често пъти сме изтъквали, че най-грандиозното дело на Христовото Същество се свежда до Мистерията на Голгота. Но какво постигна Христовото Същество при Мистерията на Голгота?

Победата над смъртта чрез силите на живота! И къде би могла да бъде извоювана тази победа над смъртта? Би ли могла да бъде извоювана във висшите светове? Не! От една страна, както вече стана дума, за „смърт“ всред представителите на по-низшите царства: Минералното, растителното и животинското, изобщо не може да се говори, понеже нейната истинска същност се корени в по-висшите, свръхсетивни светове. От друга страна, както споменах в последните ми лекции от тази зима, при висшите Същества също не може да се говори за „смърт“, а само за преобразяване, метаморфоза и т.н. За онзи отрязък от живота, който ние наричаме „смърт“, може да се говори само при човека. И човекът може да срещне, да изживее тази смърт единствено на физическия план. Ако не би слязъл до равнището на физическия план, човекът никога не би узнал нищо за смъртта. В другите светове съществува не това, което ние наричаме „смърт“, а само промяна на формите, видоизменение, метаморфоза. Ако Христос трябваше да мине през смъртта, Той по необходимост беше длъжен да стори това не другаде, а на физическия план! Защото единствено тук Той можеше да изживее смъртта.

И така, ние се убеждаваме, че дори висшите истини, свързани с историческото израстване на човека, също са потопени в света на Майя. Но докато за всички други исторически събития ние бихме могли да се позовем на нашето мислене и да заявим: „Да, вярно е, че тук на физическия план се разиграва едно или друго историческо събитие, обаче неговите истински причини са горе в духовния свят“, то за Мистерията на Голгота ние съвсем не можем да твърдим: Да, Мистерията на Голгота се разиграва тук долу на физическия план, а нейното, така да се каже, съответствие, е горе в духовния свят. Естествено, самият Христос принадлежи към духовните светове, и оттам Той се спуска долу на физическия план. Обаче за онова, което се разиграва като Мистерия на Голгота, изобщо не съществува никакъв духовен първообраз, какъвто ние основателно търсим, когато става дума останалите исторически събития. Мистерията на Голгота е единственото историческо събитие, което би могло да се разиграе, както и стана, само на физическия план.

Едно от многото възможни доказателства за Мистерията на Голгота, които могат да бъдат извлечени от окултната наука, е например това, че през следващите три хилядолетия, както често сме изтъквали, събитието

от Дамаск*37 отново ще се яви пред духовния поглед на достатъчно голям брой хора. Или с други думи: тези хора, които ще развият у себе си такива качества, ще са в състояние да възприемат Христос като етерен образ направо в астралния свят, какъвто беше и случаят с апостол Павел пред портите на Дамаск. Това изключително събитие, което ще позволи на все повече и повече хора да възприемат етерния Христос с помощта на своите нарастващи свръхсетивни способности започна едва в началото на нашия 20 век. Постепенно, започвайки от 20 век, тези способности ще станат достояние на все повече и повече хора през следващите три хилядолетия. А това означава, че след известно време достатъчен брой човешки същества ще имат безпогрешната сигурност и знанието, идващо от непосредствения поглед в духовните светове, че Христос е една обективна реалност, че Той е жив и сега, в настоящия момент, и че занаят те ще могат да вникнат не само в начина, по който Той живее в настоящия момент, но и също както апостол Павел ще стигнат до убеждението, че след като е минал през смъртта, Той е възкръснал. Обаче истинските причини за всичко това не могат да бъдат търсени в духовните светове; те са именно тук, във физическия свят.

Следователно, ако днес някой вече е стигнал до там, че започва да проумява, да разбира тези неща, а именно да разбира как напредва развитието на самия Христос и свързаните с това развитие свръхсетивни човешки способности, след като е стигнал до всичко това чрез Духовната наука, тогава вече няма никакви пречки, когато после, след като е минал през Портата на смъртта, той лично да участва в този процес, който действително се проявява като едно първоначално, едва доловимо просветване на Христос в света на човека. И така, онзи, който днес в своето физическо тяло съзнателно се подготвя за това събитие, отново ще може да го изживее в своя живот, протичащ между смъртта и поредното ново раждане. Обаче, когато онези човешки същества, които не искат да се подготвят, които в тази инкарнация не се борят за ясното и всеобхватно разбиране на Христовото Събитие, навлязат в живота между смъртта и новото раждане, те изобщо не успяват да научат каквото и да е относно Христос и Неговия път, започващ от нашия век и продължаващ, на първо време, през следващите три хилядолетия.

Те трябва да чакат, докато се инкарнират отново, за да се подготвят в своите физически тела. Следователно, онова, което трябваше да се прояви като причина за цялата еволюция на Христовото Същество в рамките на физическия свят, както и последиците от тази смърт, всичко това може да бъде разбрано само там, дълбоко вътре във физическото тяло. Да, изглежда от всички факти от духовния живот, които са от решаваща важност за нас, Мистерията на Голгота е единственият, който може да бъде разбран само там, дълбоко вътре във физическото тяло.

Едва по-късно Мистерията на Голгота може да продължи своето развитие във висшите светове. Обаче първоначалното разбиране на тази Мистерия, ние можем да постигнем само тук, в нашите физически тела на Земята. Както от една страна Мистерията на Голгота никога не би могла да се разиграе във висшите светове и да има своя първообраз там, във висшите светове, а представлява едно събитие, което именно понеже включва смъртта в себе си и се вместива изключително и само във физическия план, така и от друга страна истинското разбиране на Мистерията на Голгота може да бъде постигнато само на физическия план. Ето защо най-важната задача на човека е да стигне до това разбира не в рамките на една или друга от своите инкарнации.

И така, ето че ние се докосваме до нещо забележително, което проявява своите реални, непосредствено истинни черти именно на физическия план. Следователно, какво е реално на физическия план? Истински реално на физическия план така че да се опрем на него и да знаем: Ето сега, аз се опирам на една истина! е не друго, а смъртта, обаче не смъртта в минералното, растителното и животинското царство, а смъртта в човешкото царство, не минералната, растителна и животинска смърт, а човешката смърт! И ако искаме отново да изучим едно или друго историческо събитие, което е станало в хода на Земята еволюция, ние имаме пълното право да търсим неговия духовен първообраз, и това се отнася за всяко историческо събитие, с изключение на Мистерията на Голгота. В нейно лице ние имаме нещо, което такова, каквото е безусловно принадлежи към света на истината.

Но извънредно интересно е, че днес излиза на преден план и обратната, оспорваната страна на същото Събитие. Извънредно забележително е да видим, как днес това Събитие на Голгота бива напълно отричано, как хората имат предвид официалната историческа наука твърдят, че в тази област историческите факти изобщо не могат да бъдат доказани. И действително, сред важните исторически факти едва ли съществува друг, който да е толкова трудно доказуем от историческа гледна точка, както Мистерията на Голгота. Замислете се, колко по-лесно е да привеждаме исторически доказателства за съществуването на един Сократ, на един Платон, или на някой от героите на гръцката митология, доколкото те са от значение за еволюцията на човечеството; и колко логични са доводите на онези, които казват: Не съществуват никакви исторически факти, че някога Исус от Назарет е живял на Земята! Да, обаче при Мистерията на Голгота е невъзможно да си служим с историческите факти така, както правим това, разглеждайки другите големи събития от историята на човечеството.

Колко забележително е, че този факт от външния физически план има толкова много общо с всички свръхсетивни факти, които също не

подлежат на доказване. И колко много са хората, които освен че отричат свръхсетивния свят не са в състояние да обхванат това събитие, което в известен смисъл изобщо няма свръхсетивен характер. Защото то може да бъде разглеждано и единствено с оглед на своите последици, на своите въздействия. Обаче сега тези хора идват и казват, че същите въздействия биха настъпили дори и без Христовото Събитие, и започват да ги обясняват с различни социологически причини. За този, кой то е наясно с вътрешния ход на мировата еволюция, идеята, че последици и въздействия, каквито настъпват чрез християнството, биха могли да настъпят също и без невидимите, скрити зад тях сили, е толкова приемлива, колкото и идеята, че на една нива могат да поникнат зелки, без преди това да са посадени техните семена. И ако се върнем още по-назад, бихме могли да добавим, че дори за тези, които написаха Евангелията, вече не съществуваше никаква възможност да докажат историческата правдоподобност на Мистерията на Голгота с чисто исторически факти, защото за външните сетивни възприятия, тази Мистерия премина почти безследно.

А досещате ли се, от какъв характер беше убеждението в истинността на Мистерията на Голгота, що се отнася до онези, които написаха Евангелията, с изключение на автора на Евангелието от Йоан, който беше непосредствен свидетел на евангелските събития? Те далеч не стигнаха до своето убеждение благодарение на външни исторически факти, защото те не разполагаха с нищо друго, освен с устни предания и с мистериите книги тази важна подробност е описана в „Духовното ръководство на човека и човечеството“ -, и за истинското идване на Христос Исус те узнаха от звездните констелации, доколкото все още познаваха връзките между Макрокосмоса и Микрокосмоса. Те стигнаха до своето познание, както това е възможно и днес, когато някой изчислява звездните констелации за определен момент от мировата история и казва: След като звездните констелации са такива и такива, на Земята трябва да е дошъл този, когото наричат Христос!

Ето как стигнаха до своето убеждение в историческите факти авторите на трите Евангелия Матей, Марко и Лука. До съдържанието на своите Евангелия те стигнаха по пътя на ясновидството, обаче до убеждението те стигнаха благодарение на звездните констелации и съответствията между Макрокосмоса и Микрокосмоса. При евангелистите вярата просто беше добавена към познанието.

Да доказваме неточността на това, което е станало, като се позоваваме на грешки в хронологията и „историчността“ на Евангелията, е безнадеждна задача. Като антропософи, трябва да сме наясно: ние стъпваме на съвсем друга почва и можем да разчитаме главно на окултното познание.

Тъкмо по този повод бих желал да напомня нещо, за което тези дни стана дума на друго място: А именно, как правилните възражения, т.е. възраженията, които са правилни сами за себе си, не винаги ни доближават до реалния свят, за който говори антропософията, така че хората спокойно могат да си имат своите правилни възражения, правилни сами за себе си, без това да противоречи на антропософията. В моята лекция „Как да обосноваваме теософията?“³⁸, аз си послужих с едно сравнение и разказах, как едно дете всеки ден трябвало да купува малки бели хлебчета за семейната закуска. От една селска фурна то всеки ден донасяло по едно хлебче за два крайцера, така че винаги тръгвало от къщи с десет крайцера в джоба си. Без да е кой знае какъв математик, детето всеки ден отивало при Грайслер, така се казвал тамошния пекар и спокойно се връщало у дома с определения брой хлебчета. Но ето че семейството осиновило друго дете и сега вече то трябвало да ходи при Грайслер. Понеже смятало по-добре, то си казало: Сега ти получи десет крайцера, десет делено на две прави пет; значи в къщи ти ще занесеш пет хлебчета. Но като се върнало, то поставило на масата шест хлебчета. И си казало: Тук има някаква грешка, дали са ти повече, но ако твоята сметка е вярна, утре ти ще донесеш в къщи пет хлебчета. На следващия ден детето отново получило десет крайцера и отново донесло шест хлебчета. Сметката му била вярна, само че не отговаряла на конкретната действителност, понеже действителността била съвсем друга: Стопанинът на тази фурна имал следното правило: Ако някой купувал хлебчета за десет крайцера, той му давал едно хлебче в повече, следователно, вместо пет, давал шест. И така, възражението на детето било правилно, само че то не отговаряло на действителността.

Да, всевъзможните остроумни възражения срещу антропософията могат и да са правилни, само че те нямат нищо общо с реалната действителност, понеже реалната действителност се опира на нещо съвсем друго.

Смятам, че посоченият пример достатъчно красноречиво показва, дори и от познавателна гледна точка, съотношенията между това, което е правилно само за себе си, и това, което е вярно в действителния свят, в света на истината.

Ето как чрез нашите усилия да обясним света на Майя и да го изведем от света на истината при което се оказа, че зад огъня или топлината е скрита жертвата, зад въздуха струящата, безкористна добродетел, зад водата резигнацията -, днес към тези три истини ние добавяме, че истинската същност на Земята, на твърдия елемент това е смъртта, смъртта като един вид отчуждение на субстанцията от нейната собствена мисия. Но благодарение на това отчуждение, на това откъсване от собствената мисия, в света на Майя или илюзията, навлиза самата смърт,

смъртта като нещо истинно и непринадлежащо към илюзията на сетивата. Дори самите Богове не биха могли да познаят смъртта, ако те по един или друг начин не се спуснат в условията на физическия свят, за да я обхваната в нейната истинност тук, на Земята, в света на Майя и илюзията.

Ето какво искаме да прибавим към вече познатите антропософски понятия. Накрая нека още веднъж да отбележа, че до яснота относно тези нови понятия, които ще са ни необходими по-късно за едно основно проучване на Марковото Евангелие, ние ще стигнем само чрез продължителни медитации и само след като все по-често и по-често отваряме душата си за това, което обсъждахме през последните дни. Защото Евангелието на Марко*39 може да бъде разбрано само с помощта на най-важните понятия, засягащи еволюцията на света и човека.

БЕЛЕЖКИ

Съчиненията на Рудолф Щайнер са обозначени според библиографския им номер (Събр. Съч.№) в тяхното пълно издание.

*1. Антропософското Движение има своите първоизточници в духовния свят, а своите проявления тук на Земята. Антропософското Общество е неговата видима структура, включваща Ръководство, представителство и членове, обединени около свободно поетата грижа и отговорност за опазване на онова, което Р.Щайнер нарича „антропософски импулс". Първото Антропософско Общество е основано през 1913 в Берлин, където на 3 февруари се провежда първото му Общо Събрание. По-късно, на Коледното Събрание от 24 Декември 1923 до 1 Януари 1924 в Дорнах, Швейцария, се учредява Единното Антропософско Общество, в чието Ръководство влизат д-р Рудолф Щайнер председател, Алберт Шефен, д-р Ита Вегман, Мария Щайнер,, д-р Елизабет Вреде и д-р Гюнтер Вахмут. От този момент Антропософското Движение и Антропософското Общество стават едно цяло. Както е записано в „Принципите" на Единното Антропософско Общество, неговите основатели са убедени, че днес съществува една действителна, разработвана от много години и в основните си части вече легализирана наука за духовния свят, като в същото време нашата цивилизация е лишена от едно истинско и грижливо подпомагане на тази наука. Антропософското Общество ще се опита да изпълни задачата си, като постави в центъра на своите усилия именно развитието на антропософската Наука за Духа и произтичащите от нея: братство в социалния живот, подем в моралния, религиозен, творчески и изобщо в цялостния духовен живот на човешкото същество". „Антропософското Общество е не тайно, а отворено за всички. Негов член може да бъде всеки, независимо от своята националност, обществено положение и религия, стига да вижда в съществуването на

една институция, каквато е Свободната Школа за Духовна Наука в Гьотеанума, Дорнах, нещо естествено и необходимо. Антропософското Общество не допуска какъвто и да е вид сектантство. Политиката не влиза в кръга на неговите задачи."

Членовете на Антропософското Общество могат да се обединят в малки или големи групи (Дружества), като условие за това е поне седем от учредителите на Антропософското Дружество да са вече членове на Единното Антропософско Общество. Названието „антропософско" изисква предварително одобрение и съгласие от Ръководството в Гьотеанума. Понеже засега не съществува Национално (Българско) Антропософско Общество, както е в почти всички европейски държави, Антропософските Дружества у нас са причислени направо към Гьотеанума в Дорнах. В България Антропософските Дружества са официално регистрирани по чл. 134 от ЗЛС. Тяхната дейност е регламентирана според устава на Единното Антропософско Общество, чието представителство се намира в Дорнах, Швейцария (Allegemene Anthroposophische Gesellschaft, Postfach 134, CH-4143 Dornach). Библиотеките на Антропософските Дружества разполагат с голяма част от събраните съчинения на Рудолф Щайнер (на немски и български), с произведения на видни антропософски автори, както и с антропософска периодика.

От окултна гледна точка, произходът, целите и задачите на Антропософското Движение и на Антропософското Общество са осветлени в „Езотерични изследвания на кармическите връзки" (Събр. Съч. №235-№240), чийто български преводи дело на Димо Р. Даскалов се съхраняват и са на разположение на Антропософските Дружества.

Антропософско Дружество „Рудолф Щайнер"

Стара Загора 6000 ул. „Отец Паисий" №87 Б ет. 6

тел. 042/5-97-94

Антропософско Дружество „Михаил"

София 1000

ул. „Цар Симеон" 55, тел. 02/983-11-44

Антропософско Дружество „Рудолф Щайнер"

София 1336

ж.к. „Люлин", бл. 611, вх. Г, ап.611, тел. 02/24-62-91

Антропософско Дружество „Изис София"

София 1463 п.к.152

Асоциация за антропософска медицина, София 1309,

район „Илинден", ж.к. „Св. Троица", бл. 376-Д, ап. 101

*2. Според антропософската Наука за Духа, сегашната планета „Земя" е минала през три планетарни състояния, на всяко от които се развива и съответната степен на човешкото съзнание.

1. Стариат Сатурн (трансoво съзнание)
2. Старото Слънце (спящо съзнание)
3. Старата Луна (сънищно или образно съзнание)
4. Земя (будно или предметно съзнание)
5. Бъдещ Юпитер (имагинативно съзнание)
6. Бъдеща Венера (инспиративно съзнание)
7. Бъдещ Вулкан (интуитивно съзнание)

Планетарното състояние „Земя“ включва седем епохи:

1. Полярна епоха
2. Хиперборейска епоха
3. Лемурийска епоха
4. Атлантска епоха
5. Следатлантска епоха
6. Шеста епоха предстояща
7. Седма епоха предстояща

На свой ред Следатлантската епоха се състои от седем културни епохи:

1. Първа следатлантска културна епоха (Древноиндийска) 7227-5067 пр. Хр.
2. Втора следатлантска културна епоха (Древноперсийска) 5067-2907 пр. Хр.
3. Трета следатлантска културна епоха (Египетско-халдейска) 2907-747 пр. Хр.
4. Четвърта следатлантска културна епоха (Гръцко-римска) 747 пр.Хр.1413 сл. Хр.
5. Пета следатлантска културна епоха (Съвременна) 1413-3573
6. Шеста следатлантска културна епоха 3573-5733
7. Седма следатлантска културна епоха 5733-7893

*3.Рудолф Щайнер, „Въведение в Тайната наука“ (Събр. Съч №13)

*4.Много често, за да обозначи онази духовна космическа писменост, от която извлича най-важните описания и факти в своите лекции и книги, Рудолф Щайнер си служи с древноиндийския израз „Акаша“. Нерерактираният превод на Димо Р. Даскалов (Събр. Съч. №11) е на разположение в библиотеките на Антропософските Дружества.

*5.Още с първите си опити да разшири познанието ни за човешкото същество антропософията обръща внимание, че всъщност човекът се състои от четири съставни части:

Физическо тяло неживо, веществено, „минерално“

Етерно тяло или „жизнено тяло“, „растително“

Астрално тяло лежи в основата на сетивната организация и чувствата, „животинско“

Азова организация лежи в основата на индивидуалните, духовни „човешки“ качества

Взаимодействието между тези съставни части в човешкия организъм намира израз именно в неговото функционално морфологично троично устройство, включващо:

- 1.Нервно-сетивна система носител на мисленето.
- 2.Ритмична система носител на чувствата.
- 3.Система "веществообмен-крайници" -носител на волята.

*6. Вилхелм Вунд (1832-1920), лекар, психолог и философ; основател на първия Институт за експериментална психология в Лайпциг.

*7. Виж описанията на Рудолф Щайнер в „Как се постигат познания за висшите светове?“ (Събр. Съч. №10)

*8. Немислимо е, ако човек започне своите сериозни занимания с антропософията, да не си зададе въпроса: Какво представлява ясновидството? Под това понятие Рудолф Щайнер разбира способностите да се възприема духовния свят под формата на образи. През древните културни епохи, още преди понятийното мислене и опиращото се на него днешно съзнание, сумрачното или смътно ясновидство е представлявало природно качество, присъщо на всички хора. Дори и днес в изолирани случаи то може да се наблюдава в примитивни племена и народи, а в отделни случаи като атавизъм и сред отделни представители на европейския свят. Това естествено, или природно ясновидство се осъществява в областта на имагинативните възприятия и не трябва да се смесва със съответстващата им степен на Посвещение. Наред с имагинативното познание, съвременното Посвещение изисква да бъдат развити и следващите две степени на свръхсетивното познание: инспиративното и интуитивното познание. В предхристиянските епохи, често пъти ясновидството е съществувало отделно от Посвещението. С други думи, даден човек би могъл да е ясновидец, но не и Посветен; от друга страна Посветеният, за да прониква в духовния свят не винаги е бил длъжен да притежава ясновидството. Днес тази природна дарба, която съвсем закономерно е угаснала в хода на еволюцията, трябва да бъде отново извоювана чрез определени упражнения, протичащи при ясно и будно съзнание. Ясновидство и Посвещение отново се приближават едно към друго, но на качествено ново равнище от човешката еволюция.

От „биологична“ гледна точка, ясновидството е свързано със световно-историческата тенденция на човешкото етерно тяло да се „разширява“; то вече не се покрива с очертанията на физическото тяло. Ето защо, все повече хора ще имат опитности „вън“ от своето физическо тяло. Този прост факт е в основата на опасно и епидемично нарастващите „екстрасензорни“ феномени, които днес биват обяснявани по съвсем произволен, високомерен и дилетантски начин. Тяхното истинско обяснение може да бъде обект единствено на свръхсетивното познание.

На старото, смътно ясновидство, Рудолф Щайнер противопоставя съвременни методи за окултно обучение, при което човек може да постигне т.н. „екзактно ясновидство“ или „изследователско ясновидство“. То позволява на ученика да има възприятия в духовните светове при ясно и будно съзнание, а не в „транса“, характерен за старото Посвещение.

*9. Карл Розенкрайц (1805-1879), немски философ.

*10. Малка част от духовно-научните изследвания на Рудолф Щайнер засягащи Мистерията на Голгота, са вече публикувани от Антропософско Издателство „Д. Р. Даскалов“ (Събр. Съч. №8, №13, №15, №103, №104, №114, №123, №137, №142, №148, №233). До края на 1998 предстои издаването на „От Исус към Христос“ (Събр. Съч. №131, десет лекции в Карлсруе, 1911).

*11. В своята „Тайна Наука“ (Събр. Съч. №13) Рудолф Щайнер обозначава висшите Йерархии, към които принадлежат Елохимите, по следния начин: (вдясно са имената им според езотеричното християнство)

1. Серафими Духове на Любовта
2. Херувими Духове на Хармонията
3. Престоли-Духове на Волята
4. Господства (Кириотетес) Духове на Мъдростта
5. Сили (Динамис) Духове на Движението
6. Власти (Ексузиаи, евр.: Елохими) Духове на формата.
7. Архаи Духове на Личността.
8. Архангели Духове на Огъня.
9. Ангели Духове на Здрача, (Синове на Живота).

Рудолф Щайнер често говори за тези Същества, като ги групира в:

Първа Йерархия: Серафими, Херувими, Престоли.

Втора Йерархия: Господства, Сили, Власти.

Трета Йерархия: Архаи, Архангели, Ангели

Йерархията на Архангелите включва

1. Орифиил	с периода на действие от 200 г. пр.Хр. до 150 г. сл.Хр.
2. Анаил	150 до 500
3. Захариил	500 до 850
4. Рафаил	850 до 1190
5. Самаил	1190 до 1510
6. Гавраил	1510 до 1879
7. Михаил	1879 до 2300

*12. Имагинативното познание представлява първата степен от свръхсетивното познание и е свързано с възприемането на съзнателно порождени вътрешни образи, които следва да бъдат различавани от зрителните сетивни измами (афектогенни илюзии, парейдолии, халюцинации, псевдо-халюцинации, рецидиви на атактично ясновидство и др.).

*13. Алберт Шwegлер (1819-1857), философ и филолог.

*14. Якоб Бьоме (1575-1624).

*15. Теофрастус Бомбастус Парацелзус фон Хоенхайм (1493-1541).

*16. В гръцкия текст на Евангелията: „макариос“ = подобен на звездите.

*17. Виж Бел. *11.

*18. Виж Бел. *11.

*19. Виж Бел. №2.

*20.Дионисий Аеропагита: един от членовете на атинския Аеропаг, привлечен към християнството от Павел (Деяния на апостолите 17, 34). Около 500 г. сл. Хр. под негово име в Сирия се появяват християнско-неоплатоническите съчинения „За небесните Йерархии" и „За църковните Йерархии".

*21.Лука 22, 19.

*22.Познанието за превъплъщението (реинкарнацията) и съдбата (Кармата) на човека спада към най-съществената част на антропософския мироглед. Приемането на идеята за реинкарнацията и Кармата хвърля съвършено нова светлина върху основните проблеми на човешкото съществуване: Смислът на живота, щастието и нещастieto, семейството, професията, мотивите на нашите действия и т.н. Според Рудолф Щайнер занаяд реинкарнацията и Кармата няма да са само лично убеждение на отделни хора, а „строго необходими представи", без които истинският напредък на естествените науки ще бъде невъзможен. „Животът на човека между раждането и смъртта зависи от три фактора. Те лежат отвъд границите на живота и смъртта. Тялото се подчинява на закона за наследствеността; душата се подчинява на съдбата, която човек изгражда сам. Тази съдба, изградена от самия човек, може да се назове със старото име, негова Карма. А Духът се подчинява на закона за прераждането... С помощта на чистата логика, всяко мислене, което разглежда явленията на живота и не се страхува от своите крайни изводи, може да стигне до идеята за прераждането и Кармата. Ако е вярно, че миналите съществувания се простират пред отвореното „духовно око" на ясновидеца под формата на изживявания, не по-малко вярно е, че истинността на тази идея е достъпна и за разума", "Теософия" (Събр. Съч. №9)

Според свръхсетивните изследвания на Рудолф Щайнер, ритъмът на преражданията или реинкарнациите, наред с много други фактори, зависи и от някои чисто исторически закономерности. В рамките на приблизително 26000 години т.н. „пролетна точка" на равенството се придвижва по протежение на целия Зодиак, така че средно на 2160 години тя преминава през един зодиакален знак. През този период условията на Земята се променят радикално, така че човешкият Аз се инкарнира в съвършено нова среда, за да постигне съвършено нови опитности. И понеже мъжът и жената възприемат и изживяват света по коренно различен начин, по правило една човешка индивидуалност се инкарнира през този 2160-годишен период два пъти веднъж като мъж и веднъж като жена. Разбира се, интервалите между отделните прераждания се определят от еволюционното равнище на Аза, както и от силите, които човекът пренася в духовния свят след смъртта на своето

физическо тяло. В дълбоко езотеричните си лекции върху Кармата, изнесени през 1924, Събр.

Съч. №235-№240) Рудолф Щайнер проследява с изумителна конкретност на описанието последователните „реинкарнационни вериги“ на забележителни исторически личности като Аристотел, Сократ, Александър Велики, Тацит, Нерон, Плиний, Овидий, Рафаел, Бейкън, Волтер, Хамерлинг, Емерсон, Стринтберг, Новалис, Гьоте, Маркс, Енгелс, Нитче и други.

В библиотеките на Антропософските Дружества се съхраняват и са на разположение нередактираните български преводи на поредицата Езотерични изследвания на кармическите връзки, която включва:

I том

Формиране на космическите сили 12 лекции в Дорнах, 16.02 23.03.1924 (Събр. Съч. №235)

II том

Кармическите връзки в хода на общочовешкото развитие -17 лекции в Дорнах, 06.04 26.06.1924 (Събр. Съч. №236)

III том

Кармическите връзки на Антропософското Движение 11 лекции в Дорнах, 01.07. 08.08. 1924 (Събр. Съч. №237).

IV том

Съвременният духовен живот и Антропософското Движение 10 лекции 05.09. 28.09. 1924 (Събр. Съч. №238).

V том

"Езотерично изследване на кармическо-космическите връзки -16 лекции в Прага, Париж, Бреслау, 29.03. 15.06.1924 (Събр. Съч.№239).

VI том

Кармата на Антропософското Общество 15 лекции в Арнхайм, Лондон, Берн, Цюрих, Щутгарт 25.01. 27.08. 1924 (Събр. Съч. №240).

*23. Виж лекция от 11. Ноември, Берлин, „Аскеза и болест“ в Събр. Съч. №58

*24. Според антропософската Духовна наука, от средата на Лемурийската епоха, в еволюцията на човека и Земята се намесват онези свръхсетивни сили, или Същества, които Библията представя под образа на Змията. Рудолф Щайнер ги нарича "луциферически Същества" или накратко Луцифер. През Атлантска та епоха в еволюцията се намесват коренно различни свръхсетивни Същества, които Библията описва като Сатана. Рудолф Щайнер ги назовава "ариманически Същества" или Ариман терминът идва от древноперсийското божество на мрака Ангра. Проблематиката на съвременния човек до голяма степен се корени в неразпознаването на тези сили (виж схемата). „Културата изисква ариманизиране, само че човекът трябва да постави ариманическите сили на тяхното място и да не им позволява да се намесват по един смушаваш, трагичен начин в неговото мислене, в неговите имажинации, инспирации и интуиции." Изграждането на духовни възприемателни органи,

съзнателното изживяване на Мистерията на Гол гота и приемането на Христовия Импулс са основните помощни средства за хармонизирането, и в край на сметка за спасението на тези Същества, които имат не само отрицателен, но и положителен принос в еволюцията на човека.

ЛУЦИФЕР

АРИМАН

Воля	Чувства /уравновесяване/	Мисли
Симпатия		Антипатия
Страсти		Заблуждения
Фантазиране		Догматизъм
Бягство от отговорност		Борба за власт
Революционно-войнствен		Консервативно-миролюбив
Абсолютизира "правата"		Абсолютизира "задълженията"
Анархизъм		Държавен монополизъм
Космополитизъм		Национализъм
Поезия,Музика	Живопис	Архитектура,Пластика
Религиозни движения		Финансова власт
"Отказ от инкарнация"		"Живот в една единствена инкарнация"
Изкуствено разширяване на съзнанието, наркомании		Висши технологии
Възпламенява		Изсушава
Треска,фебрилни състояния		Склероза

*25.Битие, гл. 22.

*26. Матей 26; 53.

*27. Трите Логоса: Сравнително рядко употребяван термин, който има отношение към триединството на Бога и към трите разновидности на сътворението. За „трите Логоса“ Рудолф Щайнер говори по времето, когато Антропософското Общество още не е създадено. Например в „Основни елементи на езотеризма“ (Събр. Съч. №93а, 31 лекции в Берлин от 26 Септември до 5 Ноември 1905) са дадени само устни указания; от този лекционен цикъл липсват стенограми. В последната лекция Рудолф Щайнер говори за:

1-ви Логос: Комбиниране от вече съществуващи чести

2-ри Логос: Възникване на нови образувания

3-ти Логос: Създаване от нищото.

*28.Тази лекция от 23. Ноември 1911 г. е включена по-късно в „Човешката история в светлината на духовното изследване“ (15 лекции, Берлин, 19 Октомври 1911 28. Март 1912, Събр. Съч. №61)

*29. Думи от песента на Миньон в Гьотевия „Вилхелм Майстер“.

*30. Хайнрих фон Клайст, 1777-1811, писмото е от 31 Август 1806, „Kleists Saemtliche Werke hg.von Erich Schmidt Band V, „Пентезилея“: една от драмите на поета, Tubingen, 1808, „Катенка от Хайлброн или изпитанието на огъня“, Berlin 1810.

*31. Рудолф Щайнер, „Духовното ръководство на човека и човечеството“ (Събр. Съч. №15).

*32. „Принц Фридрих от Хамбург“, старинна пиеса, издадена от Лудвиг Тик, Берлин, 1821.

*33. Виж Рудолф Щайнер, Лекция от 10 Юни 1904 в „Легендата за храма и Златната легенда като символичен израз на миналите и бъдещите еволюционни тайни“ (20 лекции, Берлин 1904-1906, Събр. Съч. №93), превод от английски: Вера Гюлгелиева и Лекция от 27. Март 1913 в „Какво значение има окултното развитие на човека за неговите обвивки физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и Себе“ (10 лекции, Хага 1913, Събр. Съч. №145), превод от немски: Димо Даскалов. И двата нередактирани превода са на разположение в библиотеките на Антропософските Дружества.

*34. Част от окултното значение на човешките трупове е разгледана в Лекция от 23 Август 1919, „Общото човекознание като основа на педагогиката“ (14 лекции от 21 Август до 15 Септември 1919, Мюнхен, Събр. Съч. №293)

*35. Лекцията „Духът в растителния свят“ е изнесена на 8 Декември 1910 в Берлин и по-късно е включена в цикъла „Отговорите на Духовната наука на големите въпроси, свързани с битието“ (15 лекции, Берлин 1910-1911, Събр. Съч. №60)

*36. В антропософската терминология „Груповата Душа“ се доближава до „колективното Азово съзнание“ и представлява отминал етап от общочовешката еволюция. Основните форми на човешките групови души са отпечатани в етерното тяло и са представени в образите на:

1. „Човекът“ (имащ отношение към Физическото тяло).
2. „Лъвът“ (имащ отношение към Сетивната Душа).
3. „Телецът“ (имащ отношение към Разсъдъчната Душа).
4. „Орелът“ (имащ отношение към Съзнателната Душа).

Човешките групови Души са в непрекъснато възходящо и низходящо развитие. Те не подлежат на раждане и смърт. В миналото те са били истинската причина за т.н. „колективен спомен“. Точно този „колективен спомен“ е ключът към разбиране на онези текстове от Петокнижието, където се говори за високата възраст на патриарсите. Фактически, тук индивидът отъждествява своето „Азово съзнание“ с Азовото съзнание на предците; предците продължават да живеят в самия него, докато някоя могъща личност не внесе нов елемент в развитието на общността.

Остатъци от подобна „групова душевност“ срещаме днес у някои примитивни народи и племена.

В отделни случаи „груповата душевност“ може да породи погрешна представа за прераждането: Когато потомците вярват, че те вече са били инкарнирани в някои от своите предци.

Индивидуалните човешки души произлизат от човешките „Групови Души“ и осъществяват своето развитие в условията на физическия свят.

Животинските Групови Души се намират в „астралния свят“

Растителните Групови Души се намират в низшите области на духовния свят.

Минералните Групови Души се намират във висшите области на духовния свят.

*37. Деяния на апостолите, гл. 9.

*38. От тази лекция, изнесена на 29. Ноември в Щутгарт, липсват стенограми и тя не е включена в Събраните Съчинения.

*39. Впоследствие цикълът „Евангелието на Марко“, 10 лекции, 15 Септември 24 Септември, 1912, е изнесен не в Берлин, а в Базел (Събр. Съч. №139)